

**Liturgikus Örökségünk XII.**  
**Az 1938-as Budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus**  
**75. évfordulója alkalmából 2013. november 28-án rendezett**  
**szimpozion anyaga**

Kiadja:  
a Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola  
Liturgikus Tanszéke  
Nyíregyháza  
Bethlen G. u. 13-19.  
Tel.: (42) 597-600  
Fax: (42) 597-600  
e-mail: [atanaz@atanaz.hu](mailto:atanaz@atanaz.hu)

Felelős kiadó:  
Dr. Véghseő Tamás  
rektor

Szerkesztette:  
Ivancsó István  
e-mail: [ivancsoi@atanaz.hu](mailto:ivancsoi@atanaz.hu)

© 2013 Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék

ISSN 1786-2639  
ISSN 1785-2722  
ISBN 978-615-5073-24-3

**SZENT ATANÁZ GÖR. KAT. HITTUDOMÁNYI FŐISKOLA  
LITURGIKUS TANSZÉK 27.**

---

# **Liturgikus örökségünk XII.**

**Az 1938-as Budapesti Nemzetközi Eucharisztikus  
Kongresszus 75. évfordulója alkalmából  
2013. november 28-án rendezett szimpozion  
anyaga**

**Nyíregyháza  
2013**



IVANCSÓ ISTVÁN

## MEGNYITÓ

Tisztelettel köszöntöm szimpozionunk résztvevőit.

A mai rendezvényünkön egy 75 esztendővel ezelőtti eseménynek állítunk emléket. Úgy gondolom, a figyelmet már felkeltette az a nem digitális formában rögzített – inkább recsegő-ropogó – hangfelvétel, amelyet templomainkban előszeretettel szoktunk énekelni, amikor sok áldozó van: „Győzelemről énekeljen Napkelet és Napnyugat”. Igen, az 1938. május 25. és 28. között Budapesten rendezett 34. Eucharisztikus Világkongresszus magyar himnuszát hallottuk.<sup>1</sup> Édes hazánk s benne magyar egyházunk történetében is egyedülálló eseményt jelent a világkongresszus. Talán csak a 20. század végén történt pápalátogatást lehet jelentőségében hozzá hasonlítani, amikor Boldog II. János Pál pápa jött hozzánk lelkipásztori látogatásra. Azonban míg az 1991-es esemény csak a Kárpát-medence katolikusságát mozgatta meg, addig az 1938-as az egész világra szólt. A világkongresszus rangját jelzi, hogy a kormányzó, a közjogi méltóságok és magas rangú politikusok mellett 11 bíboros, 37 érsek és 190 püspök vett részt rajta. Mivel a református vallású kormányzó nem vállalhatta, katolikus felesége lett a kongresszus fővédnöke. Ám a világra szóló eseményt nem csak a földiek pártfogolták, hanem a mennyekiek is. Ugyanis a két napja folyamatosan zuhogó eső a megnyitó délutánjára elállt, így a több százezer résztvevő ragyogó időben vehetett részt a Hősök terén a megnyitó ünnepségen.

A világra szóló eseménynek megfelelően folytak a kongresszus előkészületei, ennek szellemében történt a szervezés, ezt figyelembe véve ment végbe a lebonyolítás. Külön öröm, hogy a világkongresszus eseményeiben a magyar görög katolikus egyház is jelentős szerepet kapott. S hadd adjam át a szót *dr. Krajnyák Gábor* Budapest Rózsák terei paróchus, tiszteletbeli kanonok úrnak, aki a kongresszus keleti albizottságának ügyvezető igazgatója volt. A kongresszusról szóló egyik előzetes iratában így fogalmaz: „Ez a katolikus világmegmozdulás hazánk

---

<sup>1</sup> Megköszönöm Végheő Tamás rektor úrnak, hogy felhívta a figyelmemet rá: letölthető a világhálóról az eredeti változat.

szép fővárosát a közérdeklődés központjába állítja. Külön érdekessége, hogy olyan helyen lesz megtartva, ahol ősidők óta laknak latin és görög szertartású katolikusok. Ez a szempont is hozzá fog járulni ahhoz, hogy a kongresszusra százezrek fognak diadalmenetben elvonulni az eucharisztikus Krisztus, a Királyok Királya előtt.”<sup>2</sup> S ez az előzetes – még a szervezés folyamán megfogalmazott – gondolat be is teljesedett, mert a becslések szerint mintegy félmillióan vettek részt a világkongresszuson. S közöttük jelentős számban voltak görög katolikusok is. Reméljük, *Véghseő Tamás* előadásában minderről hallani fogunk.

Természetesen nem csak a magyar hívekre számítottak a rendezők, illetve a magyar katolikus egyház, hanem a külföldiek részvételére is. Így folytatja a kanonok úr: „Nem kétséges, hogy fővárosunk olyan nagy arányú idegenforgalomnak lesz a színhelye, amelyet eddig még nem látott. Fajok, népek, nemzetek, földrészek fogják ideküldeni delegáltjait és a zarándokok ezreit, mert az az Anyaszentegyház hívja őket ide, amely minden gyermekét egyaránt anyai szeretetével keblére öleli nyelvi, származási különbség nélkül. Hogy ezen a testvéri találkozáson háttérbe szorul minden olyan kérdés, amely a népeket elválasztja egymástól, az természetes. Mert azok a rítusbeli különbségek, amelyek szerint a földkerekség egyes részein a katolikus tömegek ősidők óta élnek, nem válaszfalak, csupán a rendezőségnek adnak külön gondot.”<sup>3</sup> Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy ökumenikus vonatkozása is volt a kongresszusnak, hiszen a rajta részt vevő görög katolikus püspökök a keresztények egységéért, illetve újraegyesüléséért ajánlották fel az ünnepélyes görög katolikus Szent Liturgiájukat.

A testvéri találkozáson túl egy olyan megfogalmazott szempont is előtérbe került, hogy a világkongresszus elősegíti a keleti, pontosabban a bizánci egyház megismerését. A mi idősebb korosztályunk tapasztalhatta, hogy még pár évtizeddel ezelőtt is milyen kevéssé ismertek bennünket például a dunántúli emberek. A görög katolikus Szent Liturgiák, s különösen az a Szent István-bazilikában végzett ünnepi liturgia, ami a világkongresszus egyik fő rendezvénye volt felhívta a figyelmet az egyház katolicitására. Kíváncsian várjuk *Ivancsó Bazil* előadását erről a témáról, a kongresszusi görög katolikus Szent Liturgiákról, különösképpen a keresztények egységéért végzett központi Szent Liturgiáról.

---

<sup>2</sup> KRAJNYÁK GÁBOR, „A kettős Szent-év és a görög katolikusok”, in *Görög katolikus Püspöki Levéltár*, III-3-1,1.

<sup>3</sup> *Uo.*, 1.

Krajnyák kanonok úr így folytatja az írását: „A görög katolikusok az eucharisztikus kongresszusba természetesen saját szertartásaikkal kapcsolódnak be. Ez a körülmény külön gondot jelent a rendezőségnek, de viszont olyan változatossága lesz ez a kongresszusnak, amelyet nem mindig tud felmutatni. Mert az a körülmény, hogy Budapesthez aránylag közel majdnem ötmillió görög katolikus él, minden bizonyossággal a keleti egyház pompás részvételét biztosítani fogja... Szinte fel fognak sorakozni a különböző liturgiák színes változatai, mintha csak plaszticizálni akarnák azt a nemes versenyt, mely az Eucharisztia kultuszában egyes nagy hitéleti központok a keleti és nyugati egyház évszázadokon keresztül kifejtettek”.<sup>4</sup>

A hosszú iratból érdemes még egy rövid mondatot idézni: „A görög katolikusok szívvel, lélekkel részt vesznek a kongresszuson és szívesen várják külföldi vendégeiket”. Ezt a szándékot nyilván nem csupán a messi földrészekről, hanem – immár a trianoni békediktátum által megcsonkított hazánkba – a környező országokból érkező vendégek iránt is megfogalmazták. Ennek fényében kíváncsian várjuk a következő három előadást. Természetesen a görög katolikusokra igyekszünk ráirányítani a figyelmünket. Így először *Marosi István* atyától azt hallgatjuk meg, hogyan viszonyultak a Munkácsi Egyházmegyében a világkongresszushoz. Majd *Bohács Béla* professzor úr a felvidéki hozzáállásról szól. Végül pedig *Pallai Béla* atya az erdélyi helyzetet fogja bemutatni.

Meglepően gazdag görög katolikus programsorozatot lehet olvasni az előzetesen megjelentetett kiadványon. Világosan igazolja, hogy ténylegesen milyen megbecsült helyet kapott görög katolikus egyházunk a világkongresszuson. A tárlóban is meg lehet tekinteni, de a teljesség kedvéért hadd soroljam el a görög katolikus eseményeket.

„1. Május 22-én 8 órákor: A m. kir. Honvédség és Államrendőrség gör. kat. tagjainak szentmiséje és közös szentáldozása.

10 órákor: Nagymise. A Vasvári Pál Kör zászlószentelése.

2. Május 25-én 8 óra 30 perckor: Papp Antal c. érsek, apostoli kormányzó<sup>5</sup> főpapi miséje a Rózsák terén levő gör. kat. plébániatemplomban. Az ifjúság közös szentáldozása.

10 órákor: A Hajdúdorogi egyházmegye miséje a Rózsák terén levő erzsébetvárosi róm. kat. plébániatemplomban. A szentmisét Bányay Jenő káptalani helynök mondja.<sup>6</sup> A hívek közös szentáldozása.

---

<sup>4</sup> *Uo.*, 1-2.

<sup>5</sup> Ő betegsége miatt nem vett részt a kongresszuson.

<sup>6</sup> Miklósy István hajdúdorogi megyéspüspök elhunytja miatt történt így.

3. Május 27-én 9 óra 30 perckor: Főpapi mise a keresztyének újraegyesüléséért a Szent István Bazilikában. A szentmisét Calavassy György c. érsek, athéni püspök mondja.

21 órakor: A gör. kat. nők közös szentségimádási ájtatossága a Rózsák terén levő gör. kat. plébániatemplomban.

4. Május 28-án 8 órakor: A Munkácsi Egyházmegye ószláv nyelvű főpapi miséje a Rózsák terén levő erzsébetvárosi róm. kat. plébániatemplomban. A szentmisét Sztojka Sándor munkácsi püspök mondja.

11 órakor: „Az Eucharisztia és az Egyház egysége” Nemzetköz konferencia a Budai Vigadóban (II., Corvin-tér 1.). Elnök Tapouni Ignác bíornok, szír pátriárcha.

12 órakor: Gör. kat. szentmise a Rózsák terén levő gör. kat. plébániatemplomban. A zarándokcsoportok közös szentáldozása.”<sup>7</sup>

A kongresszus jelentőségét igazolandó, hadd idézzem egy korabeli résztvevő visszaemlékezését: „Az egész ország lázban égett, Budapest tele volt külföldi papokkal és világi csoportokkal... A Hősök tere tele volt ácsolt padokkal, és százas csoportokban mindenkinek megvolt a saját helye. Különböző időpontokban különböző hivatási csoportok töltötték meg a teret. A legnagyobb csoda a férfiak éjszakai szentségimádása volt. Hölgyek buzdították a részvételre a templomba nem, vagy alig járó férfiakat. Sokan gúnyos mosollyal, szivarral a szájukban gyűltek össze este tíz órakor a Hősök terén. A két órás előkészítést Bangha Béla páter irányította. Ennek során majdnem minden résztvevő gyónni akart. Az alvó, szolgálaton kívüli papokat föl kellett ébreszteni, hogy jöjjenek a térre, mert a jelenlévő papok nem győzik a gyóntatást. Éjfélkor kezdődött a mise, és ezen csaknem az összes férfi áldozott. Korábbi bérnátságom ellenére ekkor, tizenkilenc évesen találkoztam először élményszerűen a Szentlélekkel. Feledhetetlen emlék volt az is, amikor egyik este a Dunán egy kivilágított hajó vitte az Oltáriszentséget, és lassan haladva megkerülte a Szent Margit-szigetet. A parton négyes sorokban álltak a gimnazisták, tanáraik vezetésével. Amikor a hajó elhaladt előttük, áhítattal letérdeltek. Ma is csak azt mondhatom: Magyarországon akkor csodálatos Lélekjárás volt.”<sup>8</sup>

Nos, itt és most – eme liturgikus szimpozion keretein belül – erre a világraszóló eseményre kívánunk emlékezni.

---

<sup>7</sup> KRAJNYÁK GÁBOR, *Az Eucharisztikus Kongresszus görög szertartású szentmiséinek és ünnepségeinek sorrendje* – külön, egylapos nyomtatvány.

<sup>8</sup> Földi Endre esztergomi atya visszaemlékezése.

VÉGHSEŐ TAMÁS

## AZ 1938-AS EUCHARISZTIKUS VILÁGKONGRESSZUS ÉS A MAGYAR GÖRÖGKATOLIKUSOK<sup>1</sup>

Amikor 1936 novemberében az Eucharisztikus Kongresszusok Pápai Bizottsága egyhangú szavazással Budapestnek ítélte a 34. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus rendezésének a jogát, *Kozma János* (akit a görögkatolikus művelődés megszervezéséért végzett áldozatos munkájáért kortársai nemes egyszerűséggel a „magyar görögkatolikusok mindenésének”<sup>2</sup> neveztek) a *Keleti Egyházban* 1937 elején<sup>3</sup> megjelentette, örömmel és bizakodással teli cikkében nem késlekedett rámutatni arra a tényre, hogy eucharisztikus kongresszust földrajzi értelemben ily közel a keleti egyházakhoz még nem rendeztek. Ez a felismerés megadta a görögkatolikusok készülődéséhez az alaphangot. *Kozma János* cikkében nem rejtí véka alá azt a reményét sem, hogy a szelíd hívó szó arra indítja majd az ortodoxokat, hogy ha testben nem is, de legalább lélekben csatlakozzanak a szentségi Krisztust Budapesten imádó katolikusokhoz.

Hasonló lelkesedés itatja át *Szántay-Szémán István* cikkét a *Keleti Egyház* következő számában:

Valósággal világtörténelmi perspektíva nyílik meg már most lelki szemünk előtt már arra gondolva is, hogy midőn a nemzetközi eucharisztikus kongresszus újra Európa területére kívánt visszatérni, éppen hazánkra esett a választás, amely Kelet és Nyugat határán állva évszázadokon állta a keresztény kultúra ellen dühöngő viharok sorát, s ma is a keresztény erkölcs jegyében kívánja teljesíteni kétségtelenül providenciális feladatát. Még nagyobb az örömünk, hogy ez a nemzetközi kongresszus és méreteiben is monumentális alattvalói hódolat Krisztus előtt, első szent királyunk halálának 900-ik jubiláris évében fog végbe

---

<sup>1</sup> Kutatásaimat az OTKA K108780 sz. kutatási projekt keretében végeztem.

<sup>2</sup> PIRIGYI ISTVÁN, *Görög katolikus papi életsorsok*, Debrecen 1999, 76.

<sup>3</sup> *Keleti Egyház* 1-2 (1937) 29-30.

menni. Amint Szent István király minden bölcsessége sem tudott más fundamentumot rakni nemzeti létünk és évezredekre szóló jövőnk alá, mint Krisztus örök igazságait, úgy ma sincs nemzetünk számára más út, mint az Eucharishtiából áradó öszszefogó, megtisztító, felemelő s igazi nagyságra nevelő erőit újra és újra beiktatni a nemzeti építő munka alappillérei közé. Mi magyar keleti szertartású katolikusok, bizonyos történeti lélekrezdüléssel készülünk a kettős nagy ünnepre. Kelet s Nyugat határán az egyház különböző rítusú területeinek csomópontjában s az elszakadt területek küszöbén úgy érezzük, hogy nagy uniós lehetőségeket s expanzív erő-kisugárzást is fog hozni az eucharisztikus kongresszus. A Szent István ünnepek pedig talán a hazánk területén az ő idejében s még utána is virágzó keleti katolikus élet kegyeletes emléke mellett a múlt kötelező erejének tudatossá tételét is ki fogják alakítani lelkünkben.<sup>4</sup>

*Szántay-Szémán* soraiból már kiolvasható a korabeli magyar görögkatolikusokat foglalkoztató egyik fő probléma is. Az, hogy az eucharisztikus kongresszus a Szent István-émlékével egybefonódott, s így a nemzetközi, az egész katolicizmust érintő jelleg mellett megjelent a nemzeti jelleg is, alkalmat teremtett a magyar görögkatolikusoknak arra, hogy a hazai katolicizmuson belül új színben próbáljanak megjelenni, s a lehetőségekhez mérten újrapozícionálják magukat.

Miért volt erre egyáltalán szükség? Ha a magyar görögkatolikusok akkori helyzetét leginkább jellemző kifejezést keresünk, akkor túlzás nélkül mondhatjuk: a kortársak egybehangzó véleménye szerint minden téren megérett a helyzet a változásra. Mivel éppen az eucharisztikus kongresszust előkészítő időszakra esik *Miklós István* hajdúdorogi püspök halála és utódja kiválasztásának folyamata, elsőrangú levéltári forrásokra hivatkozva támaszthatjuk alá ezt az állítást. Az új hajdúdorogi püspök keresése során a budapesti nunciatura több véleményt is kért a magyar görögkatolikusok helyzetét jól ismerő római katolikus és görögkatolikus egyháziaktól, melyek mindegyike kiemeli azt, hogy olyan utódot kell találni, aki képes változtatni a görögkatolikusok akkori szomorú helyzetén és állapotain.<sup>5</sup> Ezt ma talán meglepődve halljuk, hiszen a két világháború közötti időszak katolicizmusáról általánosságban az a

---

<sup>4</sup> Keleti Egyház 3-4 (1937) 49-50.

<sup>5</sup> Az ügy iratai: ASV Arch. Nunz. Ungheria 57, fasc. 1-2.

kép él bennünk, hogy az volt a katolikus reneszánsz, az újjáéledés és virágzás időszaka, melyben az eucharisztikus kongresszus éppen az egyik csúcspontot jelentette. Ez valóban így is volt, de tudnunk kell azt, hogy a magyarországi katolicizmuson belül ebben az időszakban a görögkatolikusok helyzete inkább aggodalomra adott okot. Ennek a sajátos helyzetnek az okait kutatva elsősorban arra az elszigeteltségre kell rámutatnunk, melyben a görögkatolikusok a két világháború között éltek. A trianoni Magyarországon a görögkatolikusok számaránya – és ennek megfelelően társadalmi súlya – erősen visszaesett. A társadalomban és a közgondolkodásban felerősödtek a görögkatolikusokkal szembeni előítéletek és régi sztereotípiák, a magyarságuk, a magyar állam iránti lojalitásuk megkérdőjelezése,<sup>6</sup> ami tömeges rítusváltoztatásokat eredményezett. Ez szükségszerűen *Miklós István* és a különböző latin szertartású püspökök közötti konfliktusokhoz vezetett, mivel a görögkatolikus püspök természetesen igyekezett megakadályozni a rítusváltoztatásokat.<sup>7</sup> A görögkatolikusok ezekben az években, különösen a szórványban, hatalmas veszteségeket szenvedtek el. Ezek a konfliktusok szükségszerűen egyfajta elszigetelődéshez vezettek. Tovább súlyosbította a helyzetet az, hogy a Hajdúdorogi Egyházmegye finanszírozása nem véglegesedett, s csak újabb és újabb eseti megoldások születtek. Ezzel függ össze a görögkatolikus papnevelő intézet alapításának elmaradása is, ami azt eredményezte, hogy a papi utánpótlás biztosítása is lényegében a latin főpásztorok jóindulatának függvénye volt.<sup>8</sup> Ebből a kiszolgáltatott helyzetből újabb konfliktusok születtek.

Közismert tény az is, hogy *Miklós István* püspök meggyőződéses királypártiként képtelen volt elfogadni *Horthy Miklós* személyét, ezért pl. még azokat a kormányzati javaslatokat is elutasította, melyek a rendszer jóindulatát és segítőkészségét voltak hivatottak kifejezni. Meg

---

<sup>6</sup> Pl. a *Görögkatolikus Szemle* 1938. évi első számának vezércikke „Nem hagynak békét a görögkatolikus magyarságnak” címmel beszámol arról a parlamenti felszólalásról, melyben egy képviselő ismételten kétségbe vonta a magyar görögkatolikusok lojalitását a magyar állami iránt. *Görögkatolikus Szemle* 1 (1938) 1-2.

<sup>7</sup> A feszültségeket jól érzékelteti *Szmezsányi Lajos* egri érsek levele, melyet a nunciatúrának *Miklós* püspök halálakor írt. ASV Arch. Nunz. Ungheria 54, fasc. 2, fol. 264r–265v. De sokat elárul a kiélezett helyzetről az is, hogy *Miklós* püspök távolmaradt arról a püspökkari konferenciáról, melyen püspökszentelésének 20. évfordulóján kívánták püspöktársai köszönteni: EPL Cat. D/C 3010/1933.

<sup>8</sup> A Központi Szeminárium rendkívül magas költségei miatt nehezen, az esztergomi papnevelő *Serédi Jusztinián* hercegprímás elutasító magatartása miatt, az ungvári szeminárium pedig a politikai helyzet miatt egyáltalán nem volt elérhető.

kell említenünk azt is, hogy az 1924-ben létrehozott Miskolci Apostoli Kormányzóság kormányzója, *Papp Antal* érsek és *Miklósy István* hajdúdorogi püspök között közel sem volt felhőtlen a viszony. Tehát a külső elszigetelődés mellett belső viszályok is gyengítették a magyar görögkatolikusok közösségét. Mindkét főpásztor idős volt. *Miklósy* 1937-ben 80 évesen halt meg, de ekkor már évek óta szinte teljes visszavonultságban élt, *Papp Antal* is csak 10 évvel volt nála fiatalabb.<sup>9</sup> Talán mindennél kifejezőbb az, hogy *Miklósy* püspök temetésén a Magyar Katolikus Püspöki Kar egyetlen tagja sem jelent meg, s még a budapesti nunciatúra is *Bányay Jenő* hajdúdorogi egyházmegyei helynököt kérte fel képviselőre.<sup>10</sup>

Az utódkiválasztáshoz kapcsolódó iratok nem csak azt emelik ki, hogy egy energikus és a görögkatolikusok életét megújítani képes új püspökre van szükség, hanem képet adnak arról a lesújtó véleményről is, ami a latin szertartású egyházi vezetőkben a görögkatolikusokkal kapcsolatban élt.<sup>11</sup>

Volt min tehát változtatni, s erre az eucharisztikus kongresszus jó alkalmat teremtett. A budapesti kongresszust előkészítő bizottság is tisztában volt azzal, hogy az eseménynek a keresztény Kelet felé is kell nyitnia, ezért magától értetődő volt az, hogy egy keleti albizottság is alakul (ezt 1937. december 10-én döntötték el),<sup>12</sup> illetve a programban helyet kapnak a bizánci szertartású liturgiák, valamint olyan szakosztályi ülések, melyek témája az egyház egységének helyreállítása. Az ehhez szükséges szervezést a főszervezők nyugodt lélekkel bízhatták a már idézett *Szántay-Szémán Istvánra*, akiről túlzás nélkül elmondható, hogy a két világháború közötti korszakban a magyar görögkatolikus egyház legkiemelkedőbb egyházi személyisége volt, akit nem csak a görögkatolikusok közösségében, hanem az egész magyarországi katolikus egyházban egyöntetű megbecsülés övezett. Sőt, személyében olyan papja volt a görögkatolikus egyháznak, aki kiterjedt nemzetközi kapcsolatrendszerrel és a nemzetközi uniós mozgalmon belül komoly tekintéllyel rendelkezett. Megbecsültségéről sokat elárul az, hogy *Miklósy* püspök utódját keresve a budapesti nuncius elsőként róla kért információkat, mert ő volt az első számú és természetes jelöltje a Hajdúdorogi Egyházmegye élére.

---

<sup>9</sup> Miskolc hovatarozása, a magyar liturgikus nyelv használata, illetve az exarchátus ósláv jellege voltak a vita legfőbb pontjai.

<sup>10</sup> ASV Arch. Nunz. Ungheria 54, fasc. 2, fol. 251r.

<sup>11</sup> Pl. *Serédi* hercegprímás véleménye: ASV Arch. Nunz. Ungheria 57, fasc. 1, 11r.

<sup>12</sup> *Keleti Egyház* 2-3 (1938) 74.

Az információszerzés szükségszerűen hamar megakadt, mivel rögtön az első véleményt leadó *Czapik Gyula* kanonok jelezte a nunciatúra felé, hogy *Szántay-Szémán István* nős pap, ezért a püspökkinevezésnél nem vehető figyelembe.<sup>13</sup>

Mivel személye ma már kevésbé ismert, és az eucharisztikus kongresszus görögkatolikus programjainak megszervezésében oroszlán-részt vállalt, érdemes az életútjával egy kicsit részletesebben is megismerkedni:

Abaújszántón született 1880. július 5-én kilencgyermekes munkáscsaládban. Teológiai tanulmányait az eperjesi szemináriumban végezte. A Pázmány Péter Tudományegyetem Hittudományi Karán doktori fokozatot szerzett. *Vályi János* eperjesi püspök 1903. szeptember 20-án szentelte pappá. 1903-1905 között az eperjesi Királyi Görögkatolikus Tanítóképző tanára, 1905-től az eperjesi Királyi Katolikus Főgimnázium hittanára. 1907-től az Eperjesi Egyházmegye másod-tanfelügyelője, 1916-tól főtanfelügyelője. 1911-től szentszéki tanácsos. Az I. világháborúban tábori lelkész. 1920-ban a Nemzetiségi Minisztérium, 1922-től a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársa, majd pedig a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tanügyi főtanácsosaként megy nyugdíjba. Az 1924-ben alapított Miskolci Apostoli Exarchátus (akkori nevén Kormányzóság) első főpásztora, *Papp Antal* érsek, 1925-ben általános helynökké, főtanfelügyelővé, a konzultori testület elnökévé nevezi ki. *Papp Antal* érsek-kormányzó 1945. december 24-én bekövetkezett halála után konzultori helynökként vezette a Miskolci Apostoli Kormányzóságot. Az új kormányzó, az 1946-ban kinevezett *Dudás Miklós* hajdúdorogi püspök is *Szántay-Szémán Istvánt* nevezte ki általános helynökké, aki a tisztséget haláláig, 1960. december 22-ig töltötte be. Mind a keleti szent tudományok (teológia, liturgia, egyháztörténet, kánonjog), mind pedig a vallásos szépirodalom terén gazdag írói életművet hagyott maga után. Számos egyházi szervezetben vállalt feladatot. Életművéből kiemelkedik a *Keleti Egyház* című tudományos folyóirat megalapítása 1934-ben, melyet 1945-ig főszerkesztőként jegyzett. Az ő vezetésével adta ki a *Keleti Egyház* szerkesztősége 1938-ban a „Dicsérjétek az Úr nevét” című ima- és énekeskönyvet, mely a magyar nyelvű görögkatolikus liturgiafejlődés fontos kiadványa. 1939-től ügyvezető elnöke a Szent Miklós Magyarországi Unió Szövetségnek, melynek célja a keresztény egyházak egységének előmozdítása volt. A Szent István Akadémia tagja, a Szent Pál Társulat

---

<sup>13</sup> ASV Arch. Nunz. Ungheria 54, fasc. 2, fol. 261r–263r.

és a Szent László Társulat alelnöke volt. A Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend lovagja és a rend szentföldi missziójának magyarországi igazgatója. A Miskolci Tankerület Közoktatási Tanácsának elnöke (1939), a Magyar-Bolgár Társaság miskolci tagozatának elnöke. 1927-től pápai prelátus, 1939-ben benedikált archipresbiter.<sup>14</sup>

A *Szántay-Szémán* prelátus vezette keleti albizottság tagjai a Hajdúdorogi Egyházmegye részéről: *Melles Nicefor Géza* kanonok, az Actio Catholica egyházmegyei elnöke, egyúttal a bizottság alelnöke, *Sereghy László* kanonok, egyházmegyei irodaigazgató, *Bihon István* kanonok, püspöki titkár, *Schirilla Szólon Andor* tb. kanonok, miskolci esperes lelkész, *Krajnyák Gábor dr.* tb. kanonok, Rózsák terei paróchus, *Legeza József* szentszéki tanácsos, orosi paróchus, *Balogh Bálint* c. esperes, budai paróchus és *Kozma János* miskolci hittanár, a *Keleti Egyház* szerkesztője, egyúttal az albizottság előadója és jegyzője. A Miskolci Apostoli Exarchátus részéről: *Zapatoczky Igor Konstantin* tb. kanonok, konzultor, abaujszántói és *Bubnó Andor* homrogi esperes lelkész. A Sz. Bazil Rend képviselőjében: *Jőcsák Máté* regionális főnök. A keleti albizottság első ülését 1938. január 15-én Miskolcon, az exarchátus központi irodájában tartotta. Az elfogadott és a főbizottság elé terjesztett tervezet szerint a kongresszus keretében több görögkatolikus főpapi liturgiával számolt. Tervezték egész éjjeli szentségimádást, eucharisztikus és uniós gyűlést, továbbá egy reprezentatív bizánci rítusú liturgiát, melyet eredeti görög nyelven és görög kar közreműködésével egy görögországi püspök pontifikál.<sup>15</sup> Ez a püspök a későbbi egyeztetések eredményeképpen *Georgiosz Kavasszi* athéni görögkatolikus püspök lett.

A *Keleti Egyház* számaiban a tanulmányok döntő többsége ettől kezdve az Eucharisztia tiszteletéről szólt, illetve az 1938. májusi számban a külföldi vendégek iránti tiszteletből kétnyelvű (latin és magyar) tanulmányok jelentek meg *Szántay-Szémán*, *Rusznák Miklós* és *Kozma János* tollából.<sup>16</sup>

Az eucharisztikus kongresszus görögkatolikus rendezvényeiről *Ivancsó Bazil* értekezik ugyanezen kötetben.

Az eucharisztikus kongresszus lezárása után *Krajnyák Gábor* – szintén a *Keleti Egyház* hasábjain – így értékelt:

---

<sup>14</sup> PIRIGYI, i. m., 57-73.

<sup>15</sup> *Keleti Egyház* 2-3 (1938) 74.

<sup>16</sup> *Keleti Egyház* 5 (1938) 117-135.

A Kongresszus keleti része sok káros előítéletet szüntetett meg és módot adott, hogy azok, akik életükben mást, mint egy-  
rítusú hitéletet nem láttak, bepillanthassanak az Anyaszentegyház „katholikus” ismertető jegye igazi értelmének szentélyébe. 900 éves fájdalmakat megszüntetni, annak nyomán támadt sebeket behegeszteni máról holnapra nem lehet, de a fájdalmakat enyhíteni és a sebek gyógyulását siettetni sok szeretettel és ügybuzgósággal lehet és kötelesség, úgy érezzük, hogy a Kongresszus keleti albizottsága ezt a munkát lelkiismeretesen elvégezte. Érezzük, hogy kissé önállóbbak lettünk, és veszítettünk abból a félénkségből, mely vagy bizantizmusban, vagy tétlenségben nyert kifejezést évszázadokon keresztül, de az Unió gondolatát nem vihette előbbre.<sup>17</sup>

A budapesti paróchus sorai jól érzékeltetik az eucharisztikus kongresszus jelentőségét a görögkatolikusok számára. Egy mind egyházi, mind pedig társadalmi szempontból kisebbségben és nagy nyomás alatt élő közösség meglátta és kihasználta a kínálkozó lehetőséget arra, hogy értékeit megmutassa, és legalább előkészítse az utat a „beszorítottságból” való kitörés előtt. Sajátos szövegkörnyezetet teremtett mindennek a hajdúdorogi püspöki szék üresedése, mely egyben egy új korszak nyitányának reményét is felcsillantotta. A fiatal és energikus bazilita, *Dudás Miklós* püspöki kinevezése ezen remények gyors beteljesülését vetítette előre. Ám ahogyan az első világháború és annak katasztrofális következményei kioltották a Hajdúdorogi Egyházmegye alapításakorifutóriát, úgy az új hajdúdorogi püspök legszebb terveit is romba döntötte a második világháború és a kommunista hatalomátvétel.

---

<sup>17</sup> *Keleti Egyház* 6 (1938) 152-153.



IVANCSÓ BAZIL

## AZ 1938-AS BUDAPESTI EUCHARISZTIKUS VILÁKGONGRESSZUS GÖRÖGKATOLIKUS LITURGIÁJA

TARTALOM: 1. Előzmények és résztvevők; 2. A vilákgongresszus görög-katolikus Szent Liturgiái; 3. Felkészülés a reprezentatív Szent Liturgiára; 4. A Szent István-bazilikában bemutatott Szent Liturgia; 5. Egyéb események; 6. Zárszó.

### 1. Előzmények és résztvevők

A magyar főváros, Budapest volt a színhelye az 1938. május 26. és 29. között megrendezett XXXIV. Eucharisztikus Vilákgongresszusnak.<sup>1</sup> A budapesti helyszín mellett a magyar bíboros-hercegprímás, Serédi Jusztinián (1927-1945) többrendbeli nyomatékos kérésére döntöttek a szervezők, figyelembe véve Szent István államalapító királyunk elhunytának 900. évfordulóját.<sup>2</sup> A szervezés olyannyira alapos volt, és ennek köszönhetően a kivitelezés olyannyira jól sikerült, hogy a négynapos esemény az addigi rendezéseket magasan felülmúlta. Jól érzékelteti ezt a tényt az, hogy amikor a budapesti kongresszus bezárása után a kongresszusrendező állandó nemzetközi bizottság elhatározta, hogy a következőt Nizzában tartják 1940-ben, Nizza érseke erre ezt a kijelentést tette: „Budapest után nagyon nehéz lesz valami többet és magasabbat nyújtani”.<sup>3</sup>

---

<sup>1</sup> Az addigi eucharisztikus vilákgongresszusok helyszínei: 1881 Lille, 1882 Avignon, 1883 Lüttich, 1885 Freiburg, 1886 Toulouse, 1888 Párizs, 1890 Antwerpen, 1893 Jeruzsálem, 1894 Reims, 1897 Paray-le-Monial, 1898 Brüsszel, 1899 Lourdes, 1901 Angers, 1902 Namur, 1904 Angoulême, 1905 Róma, 1906 Tournai, 1907 Metz, 1908 London, 1909 Köln, 1910 Montreal, 1911 Madrid, 1912 Bécs, 1913 Málta, 1914 Lourdes, 1922 Róma, 1924 Amsterdam, 1926 Chicago, 1928 Sydney, 1930 Karthago, 1932 Dublin, 1934 Buenos Aires, 1937 Manila, vö. N. N., „Az eucharisztikus vilákgongresszusokról”, in *Actio Catholica*, 3.

<sup>2</sup> Vö. *Uo.*, 1.

<sup>3</sup> „A nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus keleti vonatkozású eseményei”, in *Keleti Egyház* 6 (1938) 153.

A szervezés valóban alapos volt. Jó előre felkérték az ország legnevesebb borászait, hogy a legjobb borokat biztosítsák a kongresszus szentmiséire, Szent Liturgiáira.<sup>4</sup> Mivel akkor az angol még nem volt annyira világnyelv, mint napjainkban, komoly fejtörést okozott, hogy melyik nyelvet válasszák a kongresszus hivatalos nyelveként. Érdekes, hogy az eszperantó mellett döntöttek, azon indokkal, hogy a magyarok közül kevesen beszélnek angolul vagy franciául; a monarchiabeli múlt miatt esetleg németül, de a vendégek közül nem mindenki beszél szívesen németül, vagy nem is tud.<sup>5</sup> A híradások előre beharangozták, hogy az eseményen várhatóan tizenhat bíboros és mintegy ötszáz püspök vesz majd részt.<sup>6</sup>

S abban, hogy színvonalában kimagasló volt az eseménysorozat, nemcsak az alapos szervezésnek volt része, hanem annak is, hogy a keleti rítusokat is bevonták a kongresszusba, Budapest főváros több templomában tartottak csodálatos és kimagasló pompával görögkatolikus Szent Liturgiákat is. A *Görögkatolikus Szemle* beszámolója szerint:

Ez a felemelő hangulat hozta össze egy táborba a világ összes földrészeinek lakóit közös imádságba, a vinculum caritatis testvéries közösségébe. A vinculum caritatis jegyében a keleti és nyugati Egyház is páratlan együttműködést mutatott. Szinte azt lehetne mondani, hogy erre már régen nem volt példa. És ez olyan változatosságot nyújtott a Kongresszusnak, aminővel ez eddig még egyszer sem dicsekedhetett. Ugyanis az a törekvésünk, hogy a keleti Egyház a maga szépséges szertartásaival is szerepet kapjon a nagy programban, valóra vált... És, ami valóban az egység gondolata volt, hogy a keleti Egyház különböző szertartású és nemzetiségű főpásztorai és hívei a legteljesebb testvéri szeretetben találkoztak a Rózsák téri templomban.<sup>7</sup>

A korabeli tudósítások szerint a budapestihez képest korábban egyetlen eucharisztikus világkongresszuson sem volt ennyire magas a

---

<sup>4</sup> Vö. N. N., „Hitbuzgalmi előkészületek az Eucharisztikus Kongresszusra”, in *Görögkatolikus Szemle* 21 (1937) 2.

<sup>5</sup> Vö. JUHÁSZ K., „A XXXIV. Eucharisztikus Kongresszus és az eszperantó”, in *Máriapócsi MAGOSZ Naptár 1938*, Nyíregyháza 1937, 63-64.

<sup>6</sup> Vö. KRAJNYÁK G., „Tizenhat bíboros és ötszáz püspök vesz részt az Eucharisztikus Kongresszuson”, in *Görögkatolikus Szemle* 5 (1938) 3.

<sup>7</sup> „Az Eucharisztikus Világkongresszus”, in *Görögkatolikus Szemle* 12 (1938) 4.

keleti rítusú keresztények száma. Ez persze Magyarország földrajzi elhelyezkedésének is tulajdonítható, hiszen a Duna völgyében és Közép-, illetve Kelet-Európában több mint ötmillió görögkatolikus hívő élt különféle liturgikus nyelvhasználattal. A kongresszus a Szent István-i jubileum mellett azért is választotta Budapestet helyszínéül, hogy a keleti egyház szerepét külön is hangsúlyozza.<sup>8</sup> S a várakozások teljesülése nem maradt el: számos keleti rítusú katolikus püspök, pap és hívő vett részt az eseménysorozaton részben vagy egészben, és a rádióközvetítésekből, illetőleg az írott sajtó tudósításaiból a keresztény világ jelentős része is teljesebb képet kapott a katolikus keleti rítusokról. Az eseménysorozat XI. Piusz pápa legátusa, *Eugenio Pacelli* bíboros (a későbbi XII. Piusz pápa) részvételével zajlott le, s célja nem kisebb volt, mint az egész keresztény világ újraegyesülése.

A további keleti katolikus résztvevők közül a legjelentősebbek: *Ignace Tappauni* antiochiai szír pátriárka, az ekkori egyetlen keleti szertartású bíboros, a jeruzsálemi görög pátriárka, *Ignace Mubarek* bejrúti maronita püspök, *Peter Kedidgyán* bejrúti örmény püspök, *Cirill Mogabgab* antiochiai szír pátriárka, *Hiral Port* szaidi püspök, *Jakob Nessimian* alexandriai örmény érsek, *Jan Naslian* tarzoszi örmény címzetes érsek, *Atanáz Nuri* bejrúti görögkatolikus apostoli vikárius, *Klement Bakás* kairói szír érsek, *Emmanuel Phares* kairói maronita érsek, *Peter Bucys* litván görögkatolikus püspök, *Ivan Buczko* leMBERGI görögkatolikus segédpüspök, *Georgiosz Kalavasszi* athéni görögkatolikus érsek, *Cirill Kurtyeff* szófiai görögkatolikus püspök, *Joszf Descuffi* szmirnai (izmiri) püspök, *Dionüsziosz Varukhász* konstantinápolyi görögkatolikus püspök, *Joannész Mele* italo-albán görögkatolikus püspök, *Gregor Haggjar* palesztinai görögkatolikus érsek, valamint *Gojdic Péter Pál* eperjesi püspök. A Hajdúdorogi Egyházmegyét püspök híján<sup>9</sup> *Bányay Jenő* pápai prelátus, nagyprépost, káptalani helynök képviselte, a gyöngélkedő *Papp Antal* püspököt pedig *dr. Szántay-Szémán István* pápai prelátus, a Miskolci Apostoli Exarchátus általános helynöke.<sup>10</sup>

---

<sup>8</sup> Vö. N. N., „Aranyszájú Szent János miséje”, in *A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Emlékkönyve*, Budapest 1938, 158.

<sup>9</sup> Miklósy István 1937. október 29-én hunyt el.

<sup>10</sup> Vö. „A nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus keleti vonatkozású eseményei”, in *Keleti Egyház* 6 (1938) 156.; KRAJNYÁK G., „Az Eucharisztikus Világkongresszus programja”, in *Görögkatolikus Szemle* 9 (1938) 3.; N. N., „A keleti szertartások képviselése az Eucharisztikus Kongresszuson”, in *Görögkatolikus Élet* 5 (1938) 67.; N. N., „Aranyszájú Szent János miséje”, in *A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Emlékkönyve*, 159.

## 2. A vilá kongresszus görögkatolikus Szent Liturgiái

Görögkatolikus Szent Liturgiák mindennap voltak, már az előkészítő ünnepségek során is. Május 22-én, vasárnap a magyar királyi államrendőrség görögkatolikus tagjai számára a Rózsák terei görögkatolikus templomban tartott ünnepi Szent Liturgiát és alkalomhoz illő szentbeszédet dr. *Krajnyák Gábor* tiszteletbeli kanonok, budapesti paróchus, délután pedig a főváros népe előkészítő gyűlésen vett részt, s köztük minden előkelőbb budapesti görögkatolikus hívő jelen volt.<sup>11</sup>

Május 25-én a zarándokok számára előbb *Gajdics Péter Pál* püspök mutatott be Szent Liturgiát a Rózsák terei görögkatolikus templomban, majd *Bányay Jenő* az erzsébetvárosi plébániatemplomban.<sup>12</sup>

Május 26-a, az ünnepségsorozat nyitónapja Urunk mennybemenetelének ünnepe volt az 1938-as esztendőben. Ekkor és az esemény zárásának vasárnapján a Rózsák terei templomunk volt a helyszíne a görögkatolikus Szent Liturgiáknak. Május 27-én viszont a Szent István-bazilikában mutatták be Aranyszájú Szent János liturgiáját különösen ünnepélyes keretek között, 28-án pedig az erzsébetvárosi plébániatemplomot kapták meg a görögkatolikusok, ahol *Sztojka Sándor* munkácsi püspök mutatta be a legszentebb áldozatot ószláv nyelven.<sup>13</sup> Az előző napi reprezentatív Szent Liturgiához méltó színvonallal történt mindenki számára a *Sztojka* püspök által celebrált Szent Liturgia is.

„Sztojka Sándor munkácsi püspök közismert szép tenor hangja csak úgy visszhangzott a hatalmas templomban, és az asszisztenciának erre az alkalomra készült fényes ruhája csak úgy szórta a fényt és a ragyogást. Az énekkar igen szépen énekelte” – írja a *Görögkatolikus Szemle*.<sup>14</sup>

---

<sup>11</sup> Vö. „A nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus keleti vonatkozású eseményei”, in *Keleti Egyház* 6 (1938) 155.

<sup>12</sup> Uo., 156.; „Az Eucharisztikus Vilá kongresszus programja”, in *Görögkatolikus Szemle* 10 (1938) 4.

<sup>13</sup> Vö. „Az Eucharisztikus Vilá kongresszus programja”, in *Görögkatolikus Szemle* 10 (1938) 4.; „A nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus keleti vonatkozású eseményei”, in *Keleti Egyház* 6 (1938) 156.; „Az eucharisztikus kongresszussal kapcsolatos gör. kat. programtervezet”, in *Görögkatolikus Élet* 4 (1938) 48.

<sup>14</sup> KRAJNYÁK G., „Az Eucharisztikus Vilá kongresszus”, in *Görögkatolikus Szemle* 12 (1938) 4.

### **3. Felkészülés a reprezentatív Szent Liturgiára**

Nagy tétje volt a Szent István-bazilikában a pápai követ, *Eugenio Pacelli* bíboros előtt bemutatott Szent Liturgiának, hiszen a kongresszus görögkatolikus liturgiái közül erre irányult a legnagyobb figyelem Budapest, a világ katolikusai és a pápai követ részéről.

X. Piusz pápa és *Ferenc József* király 1912-ben a Hajdúdorogi Egyházmegyét az ógörög liturgikus nyelvhasználat mellett alapította, azonban ennek teljes körű bevezetésére sosem került sor, mert a híveket nem lehetett megtanítani görögül is olvasni és énekelni, miközben (az alapítás éveiben) nagyon sokan még az anyanyelvükön sem tudtak olvasni. Ezért a felkészülés a papság és az énekkar részéről nagy feladatot jelentett. *Krajnyák Gábor* budapesti paróchus öt helyről gyűjtötte össze a görög nyelvű Aranyszájú-liturgia kottáit, *Szemerszki János* karvezetőnek pedig alapos munkával sikerült az addig 16 tagot számláló énekkart 50 főre bővíteni, s a görög és magyar énekeket megtanítani. A kórustagok számára a görög szöveget fonetikusán át is kellett írni, hogy ne legyen probléma sem az olvasással, sem a kiejtéssel. A koncelebráló magyar papságnak és a diakónusoknak úgyszintén meg kellett tanulniuk a tökéletes görög kiejtést.<sup>15</sup>

### **4. A Szent István-bazilikában bemutatott Szent Liturgia**

Görögkatolikus szempontból a kongresszus legjelentősebb eseménye a pápai követ jelenlétében bemutatott ünnepélyes liturgia volt a keresztények újraegyesüléséért, melyet fél tíz órai kezdettel *Georgiosz Kalavasszi* athéni püspök, *Dionüsziosz Varukhász* konstantinápolyi püspök és *Cirill Kurtyeff* szófiai püspökök mutattak be két görög, egy bolgár és egy magyar pap (*dr. Szántay-Szémán István*) koncelebrálása mellett. Diakónusként szolgáltak: *Iréniosz Tülpadosz* (Athén) és több papunk (!): *Szuchy Elek* (Szerencs), *Sztankay Andor* (Budapest) és

---

<sup>15</sup> Vö. „A nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus keleti vonatkozású eseményei”, in *Keleti Egyház* 6 (1938) 154-155. A helyes kiejtés megtanulását segítette elő az asziszisztencia számára az az írógéppel készült – a hittudományi főiskola könyvtárában őrzött – füzet, melynek belső borítóján Kozma János kézírással feltüntette, hogyan kell a görög ábécé egyes hangzóit kiejteni. Továbbá egy másik füzet is fennmaradt – szintén írógépes változatban –, amely fonetikusán tartalmazza a diakónus által éneklendő részeket.

*Véghseő Dániel* (Révaranyos). Az asszisztenciát a Budapesten tanuló papnövendékek biztosították, az énekkart *Szemerszky János* vezette.<sup>16</sup> Olyannyira jelentős és páratlan szépségű szertartás volt, hogy a Magyar Rádió két műsort is mellőzött azért, hogy a Szent Liturgiát végig közvetítse.<sup>17</sup>

A Szent Liturgia előtt a püspökök ünnepélyes öltöztetése elmaradt, ők már főpapi ornátusban vonultak be. Ezután következett a bíborosok bevonulása: *Serédi Jusztinián* esztergomi érsek és *Ignace Tappauni* szír pátriárka a többi püspökkel együtt a szentélyben és az ahhoz tartozó emelvényen foglaltak helyet. *Pacelli* bíboros, pápai követ pedig az oltár bal oldalán elhelyezett díszes emelvényen. Érdemes megemlíteni, hogy fehér epitacheliont és violaszínű mandíaszt viselt bevonulásakor.<sup>18</sup>

*Sztojka Sándor* munkácsi püspök külön a kongresszusi liturgiához készítettett díszes, aranyszövésű papi és diakónusi ruhákat.

A kezdő áldás után *Szuchy Elek* énekelte görögül a nagy ekténiát. A kis bemenetet ikonosztázion (s így ajtók) nélkül, de megtartották. A tropárokat csak a püspökök és az asszisztencia énekeltek. A háromszorszent viszont különlegesen ünnepélyes volt. Bevezetésként a görög diakónus „Könyörögjünk az Úrhoz!” felszólítást intonált, ezek után következett a püspök szokásos ekfonészise: „Mert szent vagy te, mi Istenünk...”, amit a fődiakónus szokásosan fejezett be. A kar kétszer énekelte el görögül a háromszorszentet. A fődiakónus ezt követően az ósláv püspöki liturgiában megszokottan intonált: „Adjatok dicsőséget a mi Urunknak...”, majd a Dicsőség után a diakónusok „Dünamisz, dünamisz” (Csoda, csoda) kiáltása hangzott közbe, ahogyan egykor a konstantinápolyi mezőségen, amikor a Triszágiönt az égből megtanultuk. Erre a kar lassan és tagoltan énekelte a háromszorszent utolsó sorát. Közben *Kalavasszi* püspök a dikérionnal és trikérionnal áldást osztott a világ négy égtája felé. A pápai követ felé fordulva pedig latinul mondta az imát: „Uram, Uram, tekints és nézz le a mennyből, és látogasd meg a

---

<sup>16</sup> Vö. „A nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus keleti vonatkozású eseményei”, in *Keleti Egyház* 6 (1938) 158.; *Programm és kongresszusi tájékoztató a 34. Eucharisztikus Kongresszus és a Szent István-év budapesti ünnepein való részvételre*, Budapest, 1938, 22.; „Az Eucharisztikus Világkongresszus” in *Görögkatolikus Szemle* 12 (1938), 4.

<sup>17</sup> Uo., 160.

<sup>18</sup> Vö. „A nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus keleti vonatkozású eseményei”, in *Keleti Egyház* 6 (1938), 159.

te szőlőskertetet...”. Majd a pápa, a pápai követ, a bíboros-hercegprímás és a többi egyházi méltóság éltetése következett.

A Szent Liturgia ezután többé-kevésbé a szokott módon folytatódott görög nyelven: az apostolt *Szuchy Elek*, az evangéliumot *Iréniosz Tülpadosz* olvasta, ez utóbbit az ősi görög előírásoknak megfelelően a szószékről. A hitvallás előtt békecsók is volt a hívek körében is, amely ma a legtöbb helyen már csak a papság körében szokásos.

Kiváló megtiszteltetés és a keleti szertartás nyilvános megbecsülése volt, hogy a hitvallást maga *Pacelli* bíboros-államtitkár, pápai követ mondta el görög nyelven (s mint eredetit, Filioque nélkül, hiszen görög nyelven csak így szabad). A konszekráló szavakat a koncelebráló püspökök és papok együtt énekelték, bezengve a szentélyt, az áldozásnál pedig a kelyhet a főcelebráns, Georgiosz püspök tartotta a papság ajkához, amely addig nálunk szintén nem volt szokásos.<sup>19</sup>

## 5. Egyéb események

Érdemes még számba venni az eucharisztikus világkongresszusnak a keleti rítusokhoz kötődő egyéb rendezvényeit. Elsőként a Keleti Egyház uniójáért rendezett nemzetközi konferenciát, amelyet *Ignace Tappauni* antiochiai szír pátriárka, bíboros vezetett, s amelynek előadói között voltak *dr. Szántay-Szémán István* pápai prelátus, *Gajdics Péter Pál* eperjesi püspök, *Ivan Buczko* lemergi segédpüspök, *Cirill Kurtyeff* szófiai püspök, *Dionüsziosz Varukhász* konstantinápolyi püspök, *Joan Brinzeau* lugosi nagyprépost és *Minya János* ungvári teológiai tanár. Másodikként a görögkatolikus nők éjjeli szentségimádását a Rózsák terei templomunkban, melynek során elmélkedő szentbeszédet mondott az amerikai útjáról hazatérő *dr. Dudás Miklós* máriapócsi házfőnök, későbbi püspökünk.

S a keleti rítusok iránt érdeklődőknek egészen különleges keleti liturgiákon is lehetőségük volt részt venni, hiszen *Jan Naslian* örmény püspök örmény rítusban, *Gregor Haggiar* palesztinai görögkatolikus püspök malabár rítusban (!), *Gabriel Nabaa* püspök szír rítusban, *Klement Bakás* kairói szír érsek kopt rítusban (!) végzett Szent Liturgiát.<sup>20</sup>

---

<sup>19</sup> Vö. „A nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus keleti vonatkozású eseményei”, in *Keleti Egyház* 6 (1938) 160.; N. N., „Aranyszájú Szent János miséje”, in *A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Emlékkönyve*, 160.

<sup>20</sup> Vö. KRAJNYÁK G., „Az Eucharisztikus Világkongresszus”, in *Görögkatolikus Szemle* 12 (19138) 4.

## **6. Zárszó**

Az 1938-as eucharisztikus világkongresszus tehát világesemény volt az egész Föld katolikus, de talán keresztény világa számára, hiszen – ahogyan a korabeli sajtó tudósításaiból kiderül – a hazai protestánsok is tisztelettel tekintettek az eseményre és a rendezvényekre, a katolikusokkal pedig zsúfolásig megteltek a templomok és terek; a Hősök tere is teljesen megtelt. Ezeken a napokon nagy megtérések, életmódváltások, pálfordulások történtek, folyamatos volt a gyónás a templomokban. Mindennap voltak díszes szentmisék, amelyeket a Magyar Rádió élő műsorban közvetített. Május 27-én mind jelentőségében (*Pacelli* bíboros jelenlétében), mind színvonalában kimagaslott a Szent István-bazilikában bemutatott ünnepélyes püspöki Szent Liturgia. Ünnepi görögkatolikus Szent Liturgiák mindennap voltak fővárosunkban, de több keleti rítusban is történt Szent Liturgia celebrálása.

S amit Trianon gyalázatán túl a korabeli tudósításokból fájdalmasan olvashatunk ki: a II. világháború kitörése és a sztálini Szovjetunió hatalma vagy befolyása alá kerülő kelet-közép-európai országok további történelme előtt számottevően több helyen volt jelen a görögkatolikus-ság, mint napjainkban, amikor Litvániában, Bulgáriában teljesen háttérbe szorult a görögkatolikus rítus, de a Közel-Kelet több országában is visszaszorult mára.

A feszült politikai viszonyok, Magyarország küszöbön álló területi revíziója (elsőként a Felvidék magyarlakta területeinek visszacsatolása) és a közelgő II. világháború előtt néhány napra minden katolikus hívó minden földi gondot félretehetett, és Budapestre irányult a világ szeme, amely olyan színvonalon rendezte meg a világkongresszust, amelyről a nizzai érsek is azt mondta: nagyon nehéz lesz felülmúlni.

MAROSI ISTVÁN

## AZ 1938-AS EUCHARISZTIKUS VILÁGKONGRESSZUS ÉS A MUNKÁCSI EGYHÁZMEGYE

TARTALOM: 1. Források; 2. Az eucharisztikus kongresszus világpolitikai, nemzetpolitikai és egyházpolitikai szempontjai; 1/ Világpolitikai szempontok; 2/ Nemzetpolitikai szempontok; 3/ Egyházpolitikai szempontok; 3. A Munkácsi Egyházmegye és az eucharisztikus kongresszus céljainak találkozása; 4. Az eucharisztikus kongresszus sajtómegjelenése a Munkácsi Egyházmegye területén; 5. Az eucharisztikus kongresszus lebonyolítása; 1/ Meghívás és a szervezési munka elindulása; 2/ Szervezők; a) Csehországi szervezők; b) Magyarországi szervezők; 6. Szervezők, résztvevők, utazás, szállás, szervezési kérdések; 7. A Munkácsi Egyházmegye részvétele az eucharisztikus kongresszus programjain; 1/ A kongresszusi görögkatolikus eseményeken való részvétel; 2/ Máriapócsi zárándoklat; 8. Összegzés.

### 1. Források

A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) forrásai között a Munkácsi Görögkatolikus Püspöki Levéltár anyagában három iratgyűjtőnyi<sup>1</sup> dokumentum foglalkozik az 1938-as Budapesti Eucharisztikus Kongresszussal. Ezek összesen 494 oldal dokumentációt tartalmaznak, amelyek még kiegészülnek a körlevelekben megjelent visszautalásokkal, a következő évekből. A jelentős anyagmennyiség mutatja a Munkácsi Egyházmegye hozzáállásának komolyságát az eseményhez.

A Munkácsi Római Katolikus Egyházmegyei Levéltárban (MRKEL, székhely: Munkács, Római Katolikus Püspökség) is található néhány, a téma szempontjából fontos korabeli feljegyzés. Az egyik szervező, *Tonhaiser Ferenc* újságszerkesztő naplójegyzete és a *Historia Domus Rahoiensis* feljegyzése, egy forrásmegjelölés nélküli bejegyzés.

A Hajdúdorogi Egyházmegye Görög Katolikus Püspöki Levéltárának Rózsák terei anyaga is tartalmaz néhány információt. A Munkácsi Egyházmegye vonatkozásában ezek a levelezések *Krajnyák Gábor* Rózsák

<sup>1</sup> F.: 151, Op.: 18, Nr.: 1024: összesen 71 dokumentum. – F.: 151, Op.: 18, Nr.: 1040: összesen 408 dokumentum. – F.: 151, Op.: 25, Nr.: 3263: összesen 15 dokumentum.

terei paróchus kanonokkal a szállás ügyében folytak. A *Jócsák Máté* bazilita házfőnökkel való levelezés pedig az egyházmegye máriapócsi zárandoklatával kapcsolatos, melyet a hívek a visszaúton bonyolítottak le.

A Bendász-hagyatékából a *Духовнасть (Duszasztör)* folyóirat 1938-as számai foglalkoznak a kongresszussal. Ezek a gyakorlati és szervezési kérdéseken túl a lelki felkészülést is fontosnak tekintették. Itt kell említést tenni a *Недѣля (Negyiljá)* című ruszin nyelvű, párton kívüli politikai és irodalmi hetilapról, melyet nem állt módunkban feldolgozni hozzáférhetőségének hiánya miatt.<sup>2</sup> A *Duszasztör* folyamatosan hivatkozik rá, így a további kutatásokban újabb információkkal szolgálhatnak.

A budapesti Erzsébetvárosi Római Katolikus Egyházközség – amely *Sztojka Sándor* munkácsi püspök és a ruszinok temploma volt a kongresszus idején – *historia domusa* nem tartalmaz feljegyzéseket erről az eseményről. Megkeresésünkre jelezték, hogy azok az évek nem voltak pontosan vezetve, erősen hiányosak.

## **2. Az eucharisztikus kongresszus világpolitikai, nemzetpolitikai és egyházpolitikai szempontjai**

### **1/ Világpolitikai szempontok**

Világpolitikai szempontból az eucharisztikus kongresszussal Magyarország bizonyítani szeretne volna az ország szuverenitását, a két egymásnak feszülő nagyhatalom (ti. Németország és Szovjetunió) közötti önállóságát. Továbbá, hogy Magyarország „az utolsó békeévben” (ti. a II. világháború előtt) demonstrálni kívánta, hogy „a béke szigete Európában”, de egyben mutatni is az ország erejét, egységét és elkötelezett katolikusságát.<sup>3</sup> Egyben azt is, hogy Magyarország „a két pogány között” a béke szigete Közép-Európában.<sup>4</sup>

### **2/ Nemzetpolitikai szempontok**

Nemzetpolitikai szempontként emelhető ki, hogy a magyar politikum teljes egészében felvállalta, sőt maga a protestáns kormányzó

---

<sup>2</sup> A szimpozionhoz csatlakozó kiállításon azonban látható volt a kongresszussal foglalkozó két példánya (*a szerk. megjegyzése*).

<sup>3</sup> <http://www.bibl.u-szeged.hu/ha/esemeny/euch/> (kutatás ideje: 2013. 11. 19.)

<sup>4</sup> „A barna pogányság ellen”, in Glatz F. (szerk.), *A magyarok krónikája*, Budapest 1996, 611.

kezdemenyezte az eucharisztikus kongresszus lebonyolítását. *Serédi Jusztinián* esztergomi érsek pedig az egyházi diplomácia eszközeivel és vatikáni kapcsolataival igyekezett megszerezni a rendezés jogát. A „ket-  
tős szentévhez” kapcsolódóan maga a kongresszus nagyobb előkészü-  
let és több anyagi ráfordítást igényelt és kapott, mint a hozzá kapcsolódó  
Szent István-év. A kormányzói család katolikus ágának, a kormányzó-  
nének (a katolikus *Purgly Magdának*) a fővédnöksége<sup>5</sup> mutatja a lehető  
legnagyobb elkötelezettséget.

A magyar kormány kezdettől fogva egyértelművé tette, hogy  
erkölcsi, anyagi<sup>6</sup> és politikai következményeit is magára vállalja az ese-  
ménynek, és igyekszik össznemzeti színezetet adni az eseménysorozat-  
nak.<sup>7</sup> Az eucharisztikus kongresszus a szükségesnél nagyobb állami  
szerepvállalást kapott, ami ellensúlyozásra került a Szent István-év ese-  
ménysorozatában, ahol az viszont az államalapító király személye ki-  
emelt katolikus egyházi szerepvállalásban mutatkozott meg.<sup>8</sup> *Serédi  
Jusztinián* az esemény utáni köszönőlevelében *Sztojka Sándor* munkácsi  
püspöknek azt írta, hogy az egész nemzet számára fontos volt annak  
megszervezése.<sup>9</sup>

Mindez annak fényében érdekes, hogy a kongresszus meghirde-  
tésekor – még 1937-ben – azt írja *Sztojkanak*, hogy tegyenek félre min-  
den nemzeti és politikai kérdést, hiszen „a katolikus caritas köt össze  
mindnyájunkat”.<sup>10</sup> *Ilniczky Sándor* kanonoknak pedig *Szántay-Szémán  
István*, a magyarországi görögkatolikus szervezői bizottság vezetője,  
külön kidomborítja az ünnepi beszédre vonatkozó követelményeket,  
amelyet egyébként a római bizottság fogalmazott meg: az 5-6 perces  
felszólalás tárgya minden nemzeti és nemzetiségű vonatkozás kikapcso-  
lásával történjen. A beszéd lényegi elvárása annak tükrözése, hogy az

---

<sup>5</sup> Horthy protestáns vallása miatt nem lehetett az eucharisztikus kongresszus fővédnöke.  
De az egyértelmű politikai szándékot mutatja, hogy a folytatásként elkezdődő Szent  
István-évnek már ő volt a fővédnöke.

<sup>6</sup> GERGELY, J., *Eucharisztikus Világkongresszus Budapest 1938*, Budapest 1988, 107-  
117.

<sup>7</sup> Uo., 6.

<sup>8</sup> Uo.

<sup>9</sup> F.: 151, Op.: 18, Nr. 1024, 70.: Serédi Jusztinián esztergomi érsek Sztojka Sándor, mun-  
kácsi püspöknek írt köszönőlevele a kongresszus lezárása után, 1938. július 7-i kelte-  
zéssel. – F.: 157, Op. 18, Nr 1240, 280.: Mihalovics Zsigmond kanonok, az eucha-  
risztikus kongresszus ügyvezető igazgatója azt írja, hogy a kongresszus alatt minde-  
gyik csoport énekelheti nemzeti himnuszát.

<sup>10</sup> F.: 151, Op. 18, Nr 1024, 5-6.

összes keresztények és rítusok az Eucharisziában találkozhatnak.<sup>11</sup> A külső kommunikációban sugallhatták ezt a megfogalmazást, azonban az események hangulata, lebonyolítása az össznemzeti hangulatot tükrözte.

### ***3/ Egyházipolitikai szempontok***

Egyházipolitikai szempontból mind a világegyház, mind pedig a magyar egyház számára különleges jelentőséggel bírt a rendezvény. Azonban az éppen aktuális Csehszlovák Katolikus Püspöki Karról is sugall információkat. Amíg ugyanis a csehszlovák állami adminisztráció igyekezett visszafogni a lelkesedést, addig az aktuális püspöki kar szorgalmazza a részvételt. Nem mellékes az sem, hogy számos jel mutatja az elszakított területek szoros egyházi kapcsolatait.

Lelkipásztori szempontból ki kell emelni, hogy *XI. Pius* pápa az egyházi élet fellendítését tűzte ki célul.<sup>12</sup> Ennek lelkeségi alátámasztására, a krisztológia aktualizálásaként, kiemelt szerepet szánt a Krisztus Király ünnepének tartalmi kidolgozására és megszilárdítására. A gyakori jubileumokkal törekedett a vallási élet megszilárdítására. A kétévente megrendezésre kerülő eucharisztikus kongresszusok pedig az egyház egyetemességét és pápai centralizmust demonstrálták. A tömegmegmozdulások a lelki egységet kívánták megmutatni, melynek letéteményese a pápa volt.<sup>13</sup> Ennek lelkeségét az akkori Munkácsi Egyházmegye is átvette. Az egyházmegyei gyakorlatban jelenleg is megtartják Krisztus Király ünnepét, a jelenlegi Beregszászi Esperesi Kerület két templomában (Beregszász és Makkosjánosi) ma is őrzik az akkor vásárolt, a görögkatolikus liturgiánkban használt Bárány elhelyezésére külön kiképzett monstanciát.

A pápa *Eugenio Pacelli* pápai legátushoz és *Serédi Jusztinián* hercegprímáshoz írt levelében kiemelte a budapesti kongresszus lényegét, miszerint „a Vinculum Caritatis, az Oltáriszentség Krisztus békéjében és szeretetében egyesítsen minden embert és nemzetet”.<sup>14</sup> Ezt támasztja alá *Szántay-Szémán* fentebb említett instrukciója a munkácsi egyházmegyes szónok számára.<sup>15</sup>

---

<sup>11</sup> F.: 151, Op. 18, Nr 1240, 266.

<sup>12</sup> ADRIÁNYI G., *Az egyháztörténet kézikönyve*, Budapest 2001, 395-398.; GRIGULE-VICS, J. R., *Pápaság a XX. században*, Budapest 1986, 103-134.

<sup>13</sup> GERGELY, J., *A pápaság története*, Budapest 1982, 337.

<sup>14</sup> SZÁNTÓ K., *A Katolikus Egyház története*, Budapest 1988, II. köt., 592.

<sup>15</sup> F.: 151, Op. 18, Nr 1240, 266.

A végtelenül zavaros és forrongó „utolsó békeévben”, a II. világháborút megelőző időszakban látható az egyház kezdeményező készsége, hogy a két nagyhatalommal és annak ideológiai rendszereivel szemben (ti. német náciizmus és szovjet kommunizmus<sup>16</sup>) a pápa egy harmadik utat, a valóságos békére és nemzeti egységre irányuló törekvést kívánja megjeleníteni és szorgalmazni. Egyben egy katolikus demonstráció a Kelet-Európa irányából erősödő pánszláv szellemmel összefüggésben lévő pravoszláviával<sup>17</sup> szemben.

### **3. A Munkácsi Egyházmegye és az eucharisztikus kongresszus céljainak találkozása**

Tanulmányunkban elsősorban arra keressük a választ, hogy az eucharisztikus kongresszus célkitűzéseit hogyan tudta magáévá tenni a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye.

A Munkácsi Egyházmegye a trianoni döntés és a két bécsi döntés között sajátos helyzetben volt. Az egyházi közigazgatás szempontjából az egyházmegye a trianoni sokk óta a Csehszlovák Püspöki Konferenciához tartozott. De lényegében az egész joghatósági kérdés zavaros maradt végig a cseh éra alatt. Ez feltehetően nem a Római Szentszék vagy a Csehszlovák Püspöki Kar, hanem a cseh politikum miatt volt így. Ugyanis (1) a cseh politikumnak szüksége volt az egyházi vagyonra, (2) másrészt a volt magyar püspököket (Novák Istvánt, Papp Antalt és a latin püspököket is) üldözte a cseh rezsim,<sup>18</sup> (3) harmadrészt pedig a rendezetlenség és a folyamatos intrikák is elősegítették a pánszláv agitációra épülő pravoszlávia terjedését.<sup>19</sup>

---

<sup>16</sup> XI. Pius mindkettőt elítélte.

<sup>17</sup> Fontosnak látjuk tisztázni, hogy munkánkban következetesen a *pravoszlávia* (szláv) fogalmát használjuk az *ortodoxia* (görög) fogalmával szemben. Ez a kettő egymásnak tükrőfordítása. A jelenlegi magyar lelkiségi terminológiában és vallási gondolkodásban ez utóbbi használatos a bizánci alapokon nyugvó lelkiség összefüggésében. A pravoszlávia fogalma azonban a vizsgált időszakban és a Munkácsi Egyházmegye 20. századi történetében egybekapcsolódott az eucharisztikus kongresszus idején már közel fél évszázados pánszláv agitációra épülő előbb orosz, később szovjet propagandával. Ezért inkább politikai fogalomként, semmint rítus meghatározásként értendő a témánkkal összefüggésben. A Munkácsi Egyházmegye szláv területein a görögkatolikusok körében a fogalom napjainkban is heves indulatokat képes keltetni.

<sup>18</sup> SEBŐK L., „A katolikus egyházszervezet változásai Trianon óta”, in *Regió – Kisebbségkutatási Szemle*, 1991. 2. évf. 3. szám: <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00007/pdf/04.pdf> (kutatás ideje: 2013. 11. 26.)

<sup>19</sup> BOTLIK, J., *Hármas kereszt alatt*, Budapest 1997, 240kk.

A kongresszus szervezésével kapcsolatos levelezés is mutatja, hogy a cseh adminisztráció nem segítette elő maradéktalanul az ügyek intézését. Főleg a püspökségre írt magánlevelekből lehet erre következtetni. *Illicky Sándor* kanonok, aki 1938 márciusáig volt a Munkácsi Egyházmegye részéről a szervezőbizottság vezetője, még külön cikket is ír a *Duszasztörben*, amiben a helyzetet és a negatív hozzáállást elemzi. A cseh püspöki kar ugyan buzdít a szervezésre, részvételre és a megfelelő magatartásra, viszont a cseh politikum és a cseh polgárság elutasító a kongresszussal kapcsolatban. Úgy tekintettek a résztvevőkre, mint akik nem lojálisak az államrendszer iránt. *Illiczky* kifejti, hogy az eseményt elsősorban vallási cselekedetnek kell tekinteni, aminek alátámasztását a cseh püspöki kar pozitív hozzáállásával illusztrálja. A politikai vezetés azonban helyi rendezvényeket szervez rá az eseményre, hogy minél kevesebben vehessenek azon részt.<sup>20</sup>

A Munkácsi Egyházmegye területén terjedő pravoszláviával szemben és a lelkeség megerősítése érdekében nagyon fontos volt az egyházmegye számára az esemény. Ez érzékelhető volt az előkészületekben, a kiértékelésben, a konferencia utóéletében is. A témában megjelenő nyilatkozatok és püspöki megnyilatkozások „sugalmazzák”, hogy az istentelen bolsevizmus is a hit erejével és a szociális igazságosság szellemében győzhető le. A korabeli sajtóban ezek a szempontok kiemelkednek és alátámasztásra találnak.<sup>21</sup>

Amint változott az államhatalom, az eucharisztikus kongresszus utáni években felerősödött a pravoszlávia elleni közdelem. Ezen a téren külön kutatásra lenne szükség, hogyan alakul a 20. század egész időszakában a pravoszláviával való viszony, illetve az ellene való küzdelem. Mindenesetre valószínűsíthető, hogy az esemény is segítette a fellendülést. Erre abból következtethetünk, hogy pl. az eucharisztikus kongresszus anyagához van csatolva egy 1940-es körlevél, amelyben a központilag irányított pravoszlávia elleni közdelemre találhatunk utalásokat: körlevélben írják, hogy a Szent Negyven Napon három Szent Liturgiát kell végezni a hitszegőkért (hitehagyókért), és ugyanezzel a szándékkal minden pénteki liturgia végén három Miatyánkot, Üdvözlégyet és az „A te oltalmad alá sietünk” imádságot kell elmondani. Központilag meghirdetett lelkigyakorlatok is voltak a pravoszláviával leginkább sújtott terü-

---

<sup>20</sup> Vö.: ІЛНИЦКІЙ, А., „Наші актуальности”, in Ілницькій, А. (szerk.), *Душпацтурь*, Ужгород 1938, 76-77.

<sup>21</sup> A sajtóról külön is írunk a „4. Az eucharisztikus kongresszus sajtómegjelenése a Munkácsi Egyházmegye területén” című pontban

leteken (Hanykovica, Bilke, Dolha, Nagyrákóc, Nagylucska, Oroszhrábóc, Járok).<sup>22</sup>

További lelki hatásként kell felsorolnunk az Eucharisztia latin mintára megalkotott szertartási tiszteletének megerősödését.

A nemzeti szempont nyomon követhető, s bár a szervezőbizottság előzetesen igyekezett elkerülni ennek a látszatát, a fentebb már említett *Serédi*-megjegyzésből („az egész nemzet számára fontos volt annak megszervezése”) kiderül a „szív gondolata”. Az is beszédes, hogy éppen a talán leginkább sújtott terület főpásztorának, *Sztojka Sándornak* írja ezeket. Egy-egy elejtett mondatból, újságcikkből, a magánszemélyek leveleiből lehet következtetni a fontos nemzeti tartalomra. Voltak zárándokok, akik családlátogatásra is felhasználták az eseményt, s már előtte elutaztak Magyarországra. Érdekesség, hogy ebben a tekintetben volt egy hallgatólágosság a cseh közigazgatás részéről, hiszen ezek kiutazási engedélyét is a püspökség intézte, és megkapták a vasúti kedvezményeket is, függetlenül attól, hogy nem együtt utaztak. A rahói római katolikus plébánia *historia domusa* például a „székesfővárosban” szerzett élményekről beszél, pedig akkor ez nem volt Magyarországgal közös terület.

Konklúzióként megállapíthatjuk, hogy a bécsi döntés előestéjén a szétszakított magyarság összetartásának és egységének reprezentálására kitűnő szolgálatot tett az esemény. Egy amolyan erődemonstráció az elszakított területek és a más nemzetiségűek felé is. A rendkívül bonyolult kárpátaljai politikai és társadalmi helyzetben<sup>23</sup> az esemény hatására enyhült az ellenszenv a magyarok iránt a ruszinok és a ruszin elit részéről.<sup>24</sup>

#### **4. Az eucharisztikus kongresszus sajtómegjelenése a Munkácsi Egyházmegye területén**

Ez a terület jelentős, de kárpátaljai kutatása meglehetősen nehézkes. Tanulmányunkban arra törekszünk, hogy rátereljük a figyelmet, de nem formálhatunk teljességre irányuló véleményt, leginkább a kárpátaljai sajtókutatás jelentős korlátozottsága miatt. Kiemelt fontosságát azonban nem tudjuk megkerülni, hiszen az egyedüli tömegkommunikációs lehetőség volt az adott időszakban.

---

<sup>22</sup> F.: 151, Op.: 18, Nr.: 1240

<sup>23</sup> Vö. BRENZOVICS L., *Nemzetiségi politika a visszacsatolt Kárpátalján 1939-1944*, KMKSZ 2010, 17-37.

<sup>24</sup> Vö. GERGELY, *Eucharisztikus Világkongresszus*, 172.

Vázlatszerű összefoglalásunkban a következő ismeretek fogalmazhatóak meg:

– A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegyei Levéltár Kárpátaljai Területi Állami Levéltárban őrzött iratainak sajtóanyaga jóindulattal is csak töredékesnek mondható.

– Mivel kívül esett Magyarország közigazgatási területén, ezért a Széchenyi Könyvtár köteles példányai között sem találhatunk Kárpátalján megjelent magyar nyelvű görögkatolikus sajtóterméket.

– A Bendász-hagyatékban van jelentősebb anyag, de az is nehezen kutatható.<sup>25</sup> A hagyaték a *Душпастьорь* (*Duspasztör*)-nek – a hivatalosan megjelenhető görögkatolikus egyházmegyei újságnak – a jelentős részét tartalmazza ugyan, de azok is hiányosak. Magyar nyelvű görögkatolikus újságnak a megjelenését nem engedélyezte a cseh politikai vezetés. A *Duspasztörben* megfigyelhető azonban egy magyar jellegű kapcsolat, az anyaország és az elszakított terület közötti viszonyra tereli a figyelmet. A lap ugyanis az 1938-as évben több cikket is közöl az *Actio Catholica* magyar nyelvű brosrájából, amelyeket a kongresszusra felkészítő szándékkal jelentetett meg.<sup>26</sup>

A *Duspasztörben* az 1938-as évben végig megjelennek cikkek a kongresszusról, amelyek az utazással kapcsolatos tudnivalókat,<sup>27</sup> a esemény összefoglalásának sajtóanyagát,<sup>28</sup> *Minya Lajos* spirituálisnak a kongresszuson elmondott beszédét<sup>29</sup> és kiértékeléseket, véleményeket<sup>30</sup> tartalmazzák.

*Szántay-Szémán István*, a magyar görögkatolikus szervezőbizottság elnöke is utal *Petrik Jenő* kanonoknak írt levelében egy bizonyos nagy eucharisztikus cikkekre, amely ruszin nyelven íródott, és a budapesti központi szervezőbizottságnak volt továbbítva.<sup>31</sup> Ez is mutatja a ruszin

---

<sup>25</sup> Az ide vonatkozó példányokat Bendász Dániel atya, a hagyaték kezelője bocsátotta rendelkezésünkre.

<sup>26</sup> „Евхаристичний Конгресъ и атеизмъ”, in *Душпастьорь* 15. évf. 1-2. szám, 7kk.; „Евхаристия въ роинѣ”, in *Душпастьорь* 15. évf. 3-4. Szám, 53kk.

<sup>27</sup> ИЛНИЦКІЙ, А., „Русини – священники и міряне!” in *Душпастьорь* 15. évf. 3-4. szám, 17-22.

<sup>28</sup> RÜCKL, I., „Всесірний Евхаристическій Конгресъ въ Будапештѣ”, in *Душпастьорь* 15. évf. 6-8. szám, 97-100.

<sup>29</sup> МИНЯ, Л., „Евхаристия — связь межи розличными обрядами”, in *Душпастьорь* 15. évf. 6-8. szám, 100-103.

<sup>30</sup> „Важний отзвукъ къ священникамъ изъ XXXIV. всемір. евхар. конгресса”, in *Душпастьорь* 15. évf. 9-10. Szám, 129-138.

<sup>31</sup> F.: 151, Op.: 18, Nr.: 1240, 260., 1937. október 21-i keltezésű a levél.

előkészület nyomatékosságát. A lap összességében jelentős információval rendelkezik a kongresszussal kapcsolatban; ezek részletes megismérése további kutatásokat igényel.

– А Душпастьорь (*Duszasztör*) a saját cikkeiben utal a Нед Ёля (*Negyiljá*) című lapra, amely a kárpátaljai ruszinok párton kívüli politikai, irodalmi hetilapnak titulálja magát.<sup>32</sup> Ez az a sajtóorgánium, amely folyamatos ruszin nyelvű információval rendelkezik.

– Kimondottan jelentősnek mondható a Munkácson megjelenő katolikus társadalmi hetilap a „Katholikus Élet”. A hetilap ugyan római katolikus, de a kárpátaljai készület magyar vonatkozásának leginkább ez adta meg az igazi hangulatát. A lehető legszélesebb spektrumban cikkezik az eucharisztikus konferenciáról. A lap főszerkesztője pedig az a *Tonhaizer Ferenc*, aki a kárpátaljai szervezőbizottság tagja volt, egyben a *Katolikus Kör* elnöke, és 1975-ben írt emlékezéseiben külön feljegyzést is ír az Eucharisztikus Kongresszusról.<sup>33</sup> *Tonhaizer* jelentős eseménynek tekintette, és már 1937-től az általa vezetett újságban szinte minden szám címloldalán írt az eseményről. Magyar nyelvű lapként közvetve szolgáltatatható információkat a kárpátaljai részvételtől, előkészítéstől és visszhangról.

## **5. Az eucharisztikus kongresszus lebonyolítása**

### ***1/ Meghívás és a szervezési munka elindulása***

A hivatalos meghívás első levele 1937. május 26-án érkezett meg *Serédi Jusztinián* esztergomi érsektől *Sztojka Sándor* munkácsi püspök részére. Abban szorgalmazta a 34. Eucharisztikus Kongresszuson való részvételt, s külön is kérte a püspök személyes részvételét. Felszólította, hogy tegyenek félre minden nemzeti és politikai kérdést, mert a „katolikus caritas köt össze mindannyiunkat”.<sup>34</sup>

Ezt a levelet azonban megelőzi *C. Kaspar* prágai püspök 1937. február 26-án keltezett levele *Sztojkanak*, melyben az esztergomi érsek nevében kéri, hogy a Csehszlovák Köztársaság egész területéről vegye-

---

<sup>32</sup> Szerkesztője ifj. Petrik Jenő. Szántay-Szémán István levelezésben állt Petrik Jenővel, aki szerkesztője és tulajdonosa volt a Нед Ёля-nak. Вд. БЕНДАС, С., – БЕНДАС, Д., *Священники – Мученики, сповідники вірності, Закарпаття*, Ужгород 1999, 180.

<sup>33</sup> TONHAIZER, F., *Emlékezéseim* (kézirat), 1975. a Munkácsi Római Katolikus Egyházmegyei Levéltárban (rövidítve: MRKEL).

<sup>34</sup> F.: 157, Op. 18, Nr 1024, 5-6.

nek részt Budapesten az 1938. május 25. és 29. között megrendezésre kerülő kongresszuson, egyben adatokat is kér a papokról, valószínűleg a meghívásokhoz, szervezési munkálatokhoz.<sup>35</sup>

A levéltári anyag több levelet is tartalmaz a szervezőktől és más püspököktől is, amelyek sokkal inkább lelki jellegűek, és arra vonatkoznak, hogyan készítsék fel a híveket lelkileg a kongresszuson való részvételre.<sup>36</sup>

## 2/ Szervezők

A kongresszussal kapcsolatban két irányba folyt intenzív levelezés. Egyrészt Csehszlovákián belül *Pfeiffer Miklós* kassai kanonokkal, aki a csehszlovákiai magyar szervezőbizottság elnöke volt. Másik irányú levelezés pedig Magyarország felé *Szántay-Szémán Istvánnal*, a konferencia Keleti Albizottságának vezetőjével. Meg kell említenünk még a *Krajnyák Gábor* kanonokkal, a kongresszus Keleti Albizottságának ügyvezetőjével a szállásról, a liturgikus ruhák elhelyezéséről folytatott levelezést, és *Jöcsák Máté* máriapócsi rendfőnökkel a zárandoklatról váltott leveleket.

### a) Csehországi szervezők

A nemzetközi szervezőbizottság csehszlovákiai tagja *dr. Jan Jiri Rückl* volt, aki a csehszlovákiai magyar rész szervezésére külön bizottságot hozott létre. Ennek a vezetője volt *dr. Pfeiffer Miklós* kassai kanonok,<sup>37</sup> aki már 1937. november 12-én felvette a kapcsolatot a püspökséggel, és kérte, hogy delegáljanak tagokat a szervezőbizottságba.

*Pfeiffer* visszaütal az 1935-ös prágai Katolikus Kongresszusra, amelynek szervezését szintén *Rückl* irányította „elsőrendűen”: „A legteljesebb méltányosság szellemében a különböző csehszlovákiai nemzetek, így az ottani magyarok iránt is”.<sup>38</sup> Jelzi azt is, hogy a megbízást már

---

<sup>35</sup> F.: 157, Op. 18, Nr 1024, 1-2.

<sup>36</sup> F.: 157, Op. 18, Nr 1240, 280.

<sup>37</sup> Vö.: F.: 157, Op. 18, Nr 1024, 13.; „A 34. Eucharisztikus Világkongresszus csehszlovákiai magyar előkészítő bizottsága”, in Tonhaizer, F. (szerk.), *Katholikus Élet*, Munkács 1937, III. évf. 45. szám, 1-2.

<sup>38</sup> Vö.: F.: 157, Op. 18, Nr 1024, 261. – 1937. 11. 12-i levél; F.: 157, Op. 18, Nr 1024, 56-57. – Sztojka püspök egyébként válaszelevelében írja, hogy a katolikusok prágai találkozóán a görögkatolikusok nevében ő fog beszélni.

jóváhagyta a kassai, nagyszombati, rozsnói, nyitrai püspök, és *msgr. Svoboda* ungvári latin szertartású apostoli kormányzó is.

A szervezőbizottság felvidéki részének szervezésére az *Actio Catholica* vezetői voltak felkérve. Többek között ott találjuk *Salkaházi Sárát* is, aki azonban a sajtóban megjelent végleges bizottsági névsorban már nem szerepel.

Mivel a kárpátaljai területen még nincs megszervezve a katolikus akció, így *Pfeiffer* külön kér fel tagokat a szervezőbizottságba. A „Katholikus Élet”-ben sorolt listában egy görögkatolikus pap, *Ortutay Jenő* beregszászi eperes paróchus neve szerepelt.<sup>39</sup>

*Pfeiffer* azt is leírja a püspöknek, hogy ő csak a magyarok szervezésével van megbízva, a ruszinokét a saját vezetőik végzik.<sup>40</sup> Az egyházmegyei levelezésből nem derül ki, hogy a későbbiekben külön szervezték volna a ruszinokat. A kárpátaljai névsorban és később a különvont vagonelosztásában is vegyesen szerepelnek a ruszin és magyar falvak utazói. A közös utazás véleményét erősíti az a tény is, hogy a ruszin nyelvű brosúrák is az egyházmegye közös numerusaiban maradtak meg. Így joggal feltételezhető, hogy a Munkácsi Egyházmegye, nemzeti hovatartozástól függetlenül, a kassai magyar szervezéssel közösen vett részt a kongresszuson.

### **b) Magyarországi szervezők**

Magyarország irányába három görögkatolikus személlyel van szorosabb levelezésben az egyházmegye, illetve általános kérdésekben *Mihalovics Zsigmonddal*, a kongresszus végrehajtó bizottságának elnökével.<sup>41</sup> Ez utóbbitól csak egy-két, többnyire tényszerű közlés van. A jelentősebb levelezés és szervezés a kongresszus Keleti Albizottságán keresztül történt.

Az egyik levelező partner *dr. Krajnyák Gábor* kanonok, a kongresszus Keleti Albizottságának ügyvezető igazgatója, aki a püspök

---

<sup>39</sup> „A 34. Eucharisztikus Világkongresszus csehszlovákiai magyar előkészítő bizottsága”, in *Tonhaizer, F. (szerk.), Katholikus Élet*, Munkács 1937, III. évf. 45. szám, 1-2. Vö. F.: 157, Op. 18, Nr 1024, 14. – A jelöltekre előzőleg az egyházmegye javaslatot tett. Mons. Pfeiffer levelére *Kiss Jenő* csicseri, *Szklár Jenő* kisdobrai és *Ortutay Jenő* beregszászi paróchusok voltak felterjesztve.

<sup>40</sup> Vö.: F.: 157, Op. 18, Nr 1024, 261.

<sup>41</sup> F.: 157, Op. 18, Nr 1240, 149. – *Mihalovics Zsigmond* kanonok, a kongresszus végrehajtó bizottságának igazgatója, 1938. márc. 1-jei levelében *Sztójka* püspöknek megküldi a kongresszuson részt vevő bíborosok, püspökök nevét és fotóját.

számára szállást biztosított a budapesti tartózkodás idején. Vele a püspök külön levelezik kimondottan személyes, tegeződő stílusban. Érzelhető belőle a családiasság és a személyes, közeli ismerősi viszony.

A bazilita rendfőnökkel, *Jőcsák Mátéval* a máriapócsi zárándoklat és az ottani elszállásolás ügyében van levelezés.

*Dr. Szántay-Szémán István* pápai preláttal pedig, aki a Keleti Albizottság elnöke, a konkrét program tekintetében van több levél is a levéltári anyagban. A magyarországi levelezések közül ez a legterjedelmesebb, számos egyeztetést, folyó ügyeket, intézkedéseket, utalásokat/utasításokat tartalmaz.

Egyébként mindháromra igaz, hogy az országhatár jelenléte és a különböző egyházkerületi egységekhez való tartozás ellenére a hangvétel élő kapcsolatot, ismeretséget, barátságot feltételez.

## **6. Szervezők, résztvevők, utazás, szállás, szervezési kérdések**

A Munkácsi Egyházmegye területéről a résztvevőket a kongresszus ungvári szervezőirodája, az Eucharkomitet<sup>42</sup> irányította. A magyar és a csehszlovák bizottságokkal, a vasúttársasággal, a nyomdával (ahol a brosúrákat nyomtatták), a hívekkel, a helyi adminisztrációval leveleztek. Lényegében ez fogta össze az egész szervezési munkát.

A bizottság megalakulását 1937. november 26-i levelében közli *Ilniczky Sándor* kanonok a püspökkel. A következő év márciusáig *Ilniczky* a szervezőbizottság vezetője. Ismeretlen feszültség miatt azonban – valószínűsíthetően az ügyek nehézkes alakulása miatt – lemondott. *Petrik Jenő* kanonok, az egyházmegyei pénztár kezelője és a *Nyegyilja* lap szerkesztője vette át a szervezőbizottság irányítását.

A Munkácsi Egyházmegyéből több mint 600 résztvevője volt az eucharisztikus kongresszusnak. Névsoruk megtalálható az egyházmegyei levéltárban. Külön kimutatás készült a ruszin és a magyar értelmiségiekéről, külön azokról a papokról is, akiket meghívott a püspök az énekkarhoz az éneklés segítésére. Az utazók csoportjában külön tüntették fel a *Csehszlovák Sas Rend* (Orel)<sup>43</sup> csoporthoz tartozókat is. Az azonban

---

<sup>42</sup> F.: 157, Op. 18, Nr 1240, 15.

<sup>43</sup> F.: 157, Op. 18, Nr 1240, 15. – A cseh érában létrehozott és szervezett rend célja a fiatalok, iskolások testi-szellemi nevelése a keresztény erkölcs alapjain, az igazságos demokrácia, társadalmi és szociális kölcsönösségein.

nem derül ki, hogy ki kezdeményezte a közös utazást,<sup>44</sup> sem az utazók rítus és nemzetiség szerinti megoszlása nem ismeretes.

A kongresszusra utazók jelentős része közös vonattal utazott. Az összesített jelentkezési ívek tartalmazzák a vagonbeosztást s a szállások kategóriáit is. *Sztojka Sándor* püspök és a szervezőbizottság is a közös vonattal utazik. Neki és *Petrik Jenőnek*, a szervezőbizottság elnökének külön „félvagont” biztosított a vasúttársaság. Az utazásra vonatkozóan mind a cseh (33%), mind pedig a magyar (50%) vasúttársaság jelentős kedvezményt adott.<sup>45</sup>

A zárandokok szállása is különböző volt, nyilván anyagi lehetőségeiktől függően. Néhány levélváltásnyi irat megtalálható *Krajnyák Gábor* kanonok és *Sztojka Sándor* püspök között, aki a Rózsák terei parókián szállt meg, s a kanonok biztosította a szállását. Ez egy nagyon baráti és személyes levelezés.<sup>46</sup>

Az utazást többen magánjellegű látogatásokkal kapcsolták össze. Voltak a résztvevők között olyanok, akik rokonlátogatást<sup>47</sup> és egyéb célokat kapcsoltak az utazáshoz.<sup>48</sup> Ezért tekinthetjük úgy, hogy a hivatalos véleményen túl is jelentős nemzetspolitikai jelentőséggel rendelkezett, hiszen az elszakított családi és baráti kapcsolatok erősítésére is lehetőség nyílt, s az eseményre való utazás ürügyén bizonyára könnyebben lehetett vízumot szerezni. Bár annak is nyomai vannak, hogy a hatóságok, ahol lehetett, hátráltatták az ügyet (pl.: tanárok utazási engedélye révén<sup>49</sup>).

---

<sup>44</sup> Tonhaizer Ferenc újságszerkesztő emlékirataiban magát nevezi az értelmi szerzőnek. Viszont mivel más régióból is volt szervezett utazás, ezért feltételezhetjük a központi szervezést is.

<sup>45</sup> A vasúttársasággal való teljes és részletes levelezés megtalálható az iratok között. F.: 157, Op. 18, Nr 1240, 122. – A vonatban előre el voltak osztva az utasok, megjelölve a vagonszámait. A piros igazolványra fényképet kellett ragasztani az identifikáció miatt. A vámvizsgálat is mindkét részről nagyon szigorú volt. F.: 157, Op. 18, Nr 1024, 22.

<sup>46</sup> Részletei a Kárpátaljai Területi Állami Levéltárban (Beregszász) és a Görögkatolikus Püspöki Levéltárban (Nyíregyháza) megtalálhatóak.

<sup>47</sup> F.: 157, Op. 18, Nr 1240, 257.

<sup>48</sup> Uo.

<sup>49</sup> F.: 157, Op. 18, Nr 1240, 9.

## 7. A Munkácsi Egyházmegye részvétele az eucharisztikus kongresszus programjain

### *1/ A kongresszusi görögkatolikus eseményeken való részvétel*

A görögkatolikus programok tekintetében jelentős levelezés található *Szántay-Szémán Istvánnal*, a szervezőbizottság elnökével. Ezen kívül *Orosz Bálint* amerikai görögkatolikus pappal, *Jőcsák Máté* bazilita rendfőnökkel és *Krajnyák Gáborral* van még levelezés. Két utóbbi inkább szervezési jellegű, s fentebb már ejtettünk szót róluk.

A levelezésekből kiderül, hogy a ruszinok a VII. kerületben, Erzsébetvárosban lesznek elszállásolva. A Rózsák terei görögkatolikus templom azonban kicsi, ezért a római katolikus templom lett kijelölve a ruszinok számára, amely mintegy *Sztojka* püspök és a ruthének temploma lett a kongresszus idejére.<sup>50</sup>

*Orosz Bálint* amerikai görögkatolikus pap már 1937. szeptember 9-én írt a püspöknek, amelyben beszámol, hogy külön amerikai bizottság szervezi a tengerentúli görögkatolikusokat három egyházmegyéből. Meglátogatta őket Magyarországról *Shvoy Lajos* püspök, s kérte anyagi és egyéb támogatásukat, ők pedig felvetették a görögkatolikus liturgia lehetőségét, amelyet a püspök támogatni szándékozott. Utalt a pár évvel azelőtti clevelandi kongresszusra, ahol szintén volt keleti liturgia. Ez az első adat a keleti liturgiáról és a külön keleti jelenlétről. A későbbi programból kiderül, hogy több görögkatolikus szertartás, előadás is volt az eseményen. Ezért ezt a levelet amolyan előzetes „lobbinak” lehet tekinteni, bár az észak-amerikai görögkatolikusokkal az iratanyagban nem szerepel további levelezés.

Az előzetes tervek alapján pénteken (27-én), végül pedig szombaton (28-án) volt az ószláv nyelvű liturgia *Sztojka Sándor* munkácsi püspök vezetésével. A szertartásra maguk vitték a ruhákat, a munkácsi asszisztencia szolgált, a székesegyház énekkara énekelt.<sup>51</sup> Az előző évben még olyan terv is volt, hogy *Papp Antal*, *Sztojka Sándor* és talán *Gojdics Péter Pál* (a levél ugyanis csak utal egy másik püspök részvételére a liturgián) végeznék az ünnepi keleti rítusú kongresszusi liturgiát,

---

<sup>50</sup> F.: 157, Op. 18, Nr 1240, 394.

<sup>51</sup> F.: 157, Op. 18, Nr 1024, 49. – *Sztojka* püspök a május 27-i csehszlovák delegációk találkozájára javasolja dr. J. Rückl elnöknek a görögkatolikus kispapok énekkarának a fellépését és programba vételét. Egyébként is énekelnek a püspöki liturgián.

mert a római bíboros nem tud jönni.<sup>52</sup> A közös ünnepi görögkatolikus liturgiához a liturgikus ruhákat a Munkácsi Egyházmegye biztosította, melyet *Serédi Jusztinián* esztergomi érsek később külön levélben is megköszönt.

A Munkácsi Egyházmegye részéről egy ünnepélyes előadás hangzott el az ún. „Keleti Napon” az „Eucharisztia és az egyház egysége” címmel a nemzetközi konferencia keretében. Az előadást *dr. Minya Lajos* spirituális tartotta „Eucharisztia – Kapcsolat a rítusok között” címmel. Ezt az előadást ukránra fordítva megjelentették a *Duszasztörben* is.<sup>53</sup>

Tervbe volt véve még egy díszvacsora a *Magyar Görögkatolikus Egyesület* szervezésében, de *Sztojka* püspök nem tudott rá elmenni, mivel az egyházmegye máriapócsi zárandoklatán vett részt.<sup>54</sup>

Érdekes téma lehetne még a szerzetesek, dignitáriusok, apácák öltözködésének eldöntése és egyeztetése, melyet a jelek szerint összeegyeztettek a környék görögkatolikus egyházmegyéi.<sup>55</sup>

## **2/ Máriapócsi zárandoklat**

Az egyházmegye arra való tekintettel, hogy az államhatárok miatt nehezen lehetett mozogni, összekapcsolta az eucharisztikus kongresszust egy máriapócsi zárandoklattal. Előzetesen az esemény utánra tervezték, de eddig ismeretlen okból azt megelőzően tartották meg.

*Sztojka* püspök azt írja a *Duszasztörben*, hogy azért mennek az előzetes tervekkel ellentétben először Máriapócsra, hogy „megfűrösszék lelküket”, és felkészüljenek a nagy eseményre. Halvány utalás van benne, hogy nem akarja az előre látható lelkesedést megtörni Máriapócs nyugalomával, hanem hogy azzal a lendülettel térjenek haza, amelyet kapnak majd Budapesten.

A máriapócsi zárandoklat idején a püspök úr 30 pappal a rendházban, a többi pap az iskolában, a civilek pedig a faluban szálltak meg. Az intelligenciát pedig külön családoknál szállásolták el.<sup>56</sup>

---

<sup>52</sup> Уо. 70.

<sup>53</sup> МИНЯ, *Евхаристия*, 100-103.

<sup>54</sup> GKPL – nyíregyházi iratok

<sup>55</sup> GKPL, KTÁL

<sup>56</sup> F.: 157, Op. 18, Nr 1240, 264. o.

## **8. Összegzés**

1938-as eucharisztikus világkongresszus munkácsi egyházmegyes részvételének összegzéseként elmondható, hogy nagy jelentőségű eseményként kezelte a helyi görögkatolikus egyház és Kárpátalja egész közössége. Mindez a két világháború között szétszakított nemzet összetartozásának a tudatát erősítette és jelenítette meg. Egyben megmutatta Kárpátalján a két katolikus rítus együttélésének békés voltát és a magyar nemzettesthez tartozás kárpátaljai emberekben való jelenlétét. Az eseményhez kapcsolt családlátogatások, a két egyházmegye papjai között való baráti hangvételű levelezések a nemzeti és családi kapcsolatok különleges kifejezői.

A Munkácsi Egyházmegye szerepe is markánsan megjelent a kongresszus Keleti Albizottságának a programjaiban, amit az események dokumentációja, levelezései erőteljesen aláhúznak. Az ősi egyházmegye történelmi Magyarország területén vállalt kiemelkedő szerepe ismételt megjelent.

A magyar nemzeti egység mellett a ruthénnel való hagyományos történelmi egység is elmélyült. A kárpátaljai zarándokok közös utazása, a közös máriapócsi zarándoklat, Kárpátalja egész közösségének az „Erzsébet-városban” való elhelyezése és az ószláv szertartások az egység megmutatkozásának jelei.

Az 1938-as Budapesti Eucharisztikus Világkongresszust ezért egy olyan mérőöldkőnek kell tekintenünk, amely jelentősen elegendő lelki töltést adott a magyar nemzet és a görögkatolikus egyház II. világháború után bekövetkezett, ismételt világégből adódó nemzeti és egyházi szenvedéseinek az elviselésére.

BOHÁCS BÉLA

## AZ 1938-AS EUCHARISZTIKUS VILÁKGONGRESSZUS ÉS A FELVIDÉK

Tartalom: 1. Bevezetés; 2. Eucharisztikus világkongresszusok; 3. A kongresszusok sorrendje; 4. Az 1938-as eucharisztikus világkongresszus csehszlovák vonatkozásai; a) Általános áttekintés; b) A kongresszus résztvevői; c) Az eucharisztikus kongresszus programja a csehszlovák zárandokoknak; 5. Az Eperjesi Egyházmegye aktivitása; 6. Összegzés.

### 1. Bevezetés

A *Katolikus egyház katekizmusa* a II. Vatikáni Zsinat *Lumen Gentium* és *Presbyterorum Ordinis* dokumentumát idézve tanítja: Az Eucharisztia „az egész keresztény élet forrása és csúcsa”.<sup>1</sup> „Az összes szentség, mint minden más egyházi szolgálat és az apostoli tevékenység is, a szent Eucharisziához tartozik és reá irányul. Az Eucharisziában ugyanis benne van az egyház minden lelki java, tudniillik maga Krisztus, a mi Húsvétunk”.<sup>2</sup>

Ez a tanítás nem új, hiszen a katolikus egyház az Utolsó vacsora terméből kiindulva, már két évezreden keresztül új és új megfogalmazásokban a változhatatlan valóságra, az Eucharisziára irányítja az egyház tagjainak a figyelmét. A katolikus egyház tagjainak a legnagyobb tisztelettel kell illetniük az Eucharisziát. Ez a tisztelet a legszentebb áldozaton való aktív és gyakori részvételben nyilvánul meg, és a szentségimádások nyilvános vagy magánúton való gyakorlásával.

Az ünnepélyes és nyilvános hódolat az Eucharisztia előtt világviszonylatban a 19. századtól az eucharisztikus világkongresszusokon nyilvánul meg. Az eucharisztikus világkongresszusok sorrendjében a XXXIV. világkongresszus 1938. május 25. és 29. között került megrendezésre Budapesten, a Szent István jubileumi év legkimagaslóbb eseményeként.

---

<sup>1</sup> II. Vatikáni Zsinat, *Lumen Gentium dogmatikus konstitúció*, 11.

<sup>2</sup> II. Vatikáni Zsinat, *Presbyterorum Ordinis határozat*, 5. – KEK, 1324.

Amíg erre sor került, addig már huszonhárom eucharisztikus világkongresszus valósult meg. Az eucharisztikus kongresszusok elindítója *Maria Tamisier* volt.

## 2. Eucharisztikus világkongresszusok

Az első eucharisztikus kongresszusok szerény körülmények és külsőségek között, szerény részvétel mellett lettek megtartva.<sup>3</sup> Az eucharisztikus kongresszusok első célja, hogy hódolatát fejezze ki az Eucharishtiában jelen lévő Isten előtt. Második célja az Eucharisztia misztériumának teljesebb megismerése, különböző szemszögekből vizsgálva. A harmadik és legfontosabb célja, hogy a szeretet és egység kötelékében nyilvánosan is kifejezze ez iránt a misztérium iránt a tiszteletét. A hangsúly a *nyilvános* követelményen van, hiszen pontosan ez az eucharisztikus kongresszusok kiváló evangelizációs eszköze.<sup>4</sup> E célt minden egyes kongresszus elérte.

Az eucharisztikus kongresszusokat a kezdet után évente szervezték. A két világháború között XI. Pius elrendelte a kétévenkénti rendezésüket, majd 1952 óta négyévenként megrendezik őket.<sup>5</sup> A 20. század felétől több kongresszuson részt vettek maguk a pápák is. A 11. Eucharisztikus Kongresszustól (Brüsszel, Belgium, 1898) minden kongresszusra pápai legátus van kinevezve.<sup>6</sup>

## 3. Az Eucharisztikus Kongresszusok sorrendje

1. LILLE, Franciaország, 1881. június 28-30. Jelszava: „Krisztus közös királysága”.
2. AVIGNON, Franciaország, 1882. szeptember 13-17. Jelszava: „Az élet keresztényebbé tétele az Eucharisztia által”.
3. LIÈGE, Belgium, 1883. június 5-10. Jelszava: „Az Eucharisztia – az élet forrása”.

---

<sup>3</sup> NEPŠINSKÝ, V., *Eucharistická úcta mimo svätej omše*, (Kňazský seminár svätého Františka Xaverského), Badín 2005, 72.

<sup>4</sup> ISTENTISZTELETI KONGREGÁCIÓ, *De sacra communione et de cultu mysterii Eucharistici extra Missam*, 109.

<sup>5</sup> NEPŠINSKÝ, *op.cit.*, 40.

<sup>6</sup> CHOROSZY, J. – JAROSZEK, Z., *Międzynarodowe Kongresy Eucharystyczne*, Wrocław 1997, 41-42; 138-152.

4. FRIBOURG, Svájci Konföderáció, 1885. szeptember 9-13. Jelszava: „Benne élünk, mozgunk, vagyunk”.<sup>7</sup>
5. TOULOUSE, Franciaország, 1886. június 20-26. Jelszava: „Az Eucharisztia hatása az egyén, közösség és nemzetek életére”.<sup>8</sup>
6. PÁRIZS, Franciaország, 1888. július 2-7. Jelszava: „Krisztus ember-szeretete, amelynek szimbóluma Jézus (legszentebb) Szentséges Szíve”.<sup>9</sup>
7. ANTWERPEN, Belgium, 1890. augusztus 16-21. Jelszava: Általános.
8. JERUZSÁLEM, Szíria, 1893. május 14-21.<sup>10</sup> Jelszava: Általános.
9. REIMS, Franciaország, 1894. július 25-29. Jelszava: Általános.
10. PARAY-LE-MONIAL, Franciaország, 1897. szeptember 20-24. Jelszava: „Jézus szentséges Szíve”.
11. BRÜSSZEL, Belgium, 1898. június 13-17. Jelszava: Általános.
12. LOURDES, Franciaország, 1899. augusztus 7-11. Jelszava: Általános.  
Különböző nehézségek az 1900-as kongresszus szervezését megakadályozták.<sup>11</sup>
13. ANGERS, Franciaország, 1901. szeptember 4-9. Jelszava: Általános.
14. NAMUR, Belgium, 1902. szeptember 3-7. Jelszava: Általános.
15. ANGOULÉME, Franciaország, 1904. július 20-24. Jelszava: Általános.
16. RÓMA, Olaszország, 1905. június 1-4. Jelszava: „Mindent megújítani Krisztusban”.
17. TOURNAI, Belgium, 1906. augusztus 15-19. Jelszava: Általános.
18. METZ, Lotaringia, 1907. augusztus 6-11. Jelszava: Általános.
19. LONDON, Nagy-Britannia, szeptember 9-13. Jelszava: Általános.
20. KÖLN, Németország, 1909. augusztus 4-11. Jelszava: Általános.
21. MONTREAL, Kanada, 1910. szeptember 7-11. Jelszava: Általános.
22. MADRID, Spanyolország, 1911. június 23 – július 1. Jelszava: „Krisztus közös királysága és jogai”.
23. BÉCS, Ausztria, 1912. szeptember 11-15. Jelszava: „A korai és gyakori szentáldozás”.

---

<sup>7</sup> MALÝ, V., „Medzinárodný eucharistický kongres”, in *Liturgia* 2 (1998) 133.

<sup>8</sup> MALÝ, *op. cit.*, 113.

<sup>9</sup> NEPŠINSKÝ, *op. cit.*, 78.

<sup>10</sup> A kongresszuson részt vett 18 Rómával egyesült különböző keleti szertartású püspök is. A pápa engedélyével a latin szentmise eucharisztikus imádságát helyettesítették a keleti eucharisztikus imádság (anafora) szövegével. Lásd: NEPŠINSKÝ, *op. cit.*, 80.

<sup>11</sup> CHOROSZY – JAROSZEK, *op. cit.*, 41-42.

24. MÁLTA, 1913. április 23-27. Jelszava: Általános.
25. LOURDES, Franciaország, 1914. július 22-26. Jelszava: „Az Eucharisztia és Krisztus szociális királysága”.  
A Lourdesi Eucharisztikus Kongresszus volt az utolsó az I. világháború előtt. Nyolc év megszakítás következett. A kongresszusok csak 1922-től folytatódtak.<sup>12</sup>
26. RÓMA, Olaszország, 1922. április 24-29. Jelszava: „Krisztus békéje”.<sup>13</sup>
27. AMSZTERDAM, Hollandia, 1924. június 22-27. Jelszava: „Az Eucharisztia és Hollandia”.
28. CHICAGO, Amerikai Egyesült Államok, 1926. június 20-24. Jelszava: „Krisztus békéje királyságában”.
29. SYDNEY, Ausztrália, 1928. szeptember 6-9. Jelszava: „Mária és az Eucharisztia”.
30. KARTHÁGÓ, Tunisz, 1930. május 7-11. Jelszava: „Az Eucharisztia és Afrika tanúságtétele”.
31. DUBLIN, Írország, 1932. június 20-26. Jelszava: „Az Eucharisztia és Írország”.
32. BUENOS AIRES, Argentína, 1934. október 10-14. Jelszava: „Jézus Krisztus és az Eucharisztia szociális ereje”.
33. MANILA, Fülöp-szigetek, 1937. február 3-7. Jelszava: „Eucharisztikus apostolkodás a missziókban”.
34. BUDAPEST, Magyarország, 1938. május 25-30. Szent István király halálának 900. jubileumi évében. Jelszava: „Az Eucharisztia a szeretet köteléke”.<sup>14</sup>  
A budapesti eucharisztikus kongresszus volt az utolsó a II. világháború előtt. Tizennégy év megszakítás következett. Az eucharisztikus kongresszusok *Maria Tamisier* elgondolása szerint csak 1952-től folytatódhattak.
35. BARCELONA, Spanyolország, 1952. május 27 – június 1. Jelszava: „Az Eucharisztia és a béke”.
36. RIO DE JANEIRO, Brazília, 1955. július 14-24. Jelszava: „Békeség az Istennel és békeség az emberek között”.
37. MÜNCHEN, Német Szövetségi Köztársaság, 1960. július 31 – augusztus 7. Jelszavai: „Az Eucharisztia a testvéri szeretet lakomája” és „A világ életéért”.

---

<sup>12</sup> CHOROSZY – JAROSZEK, *op. cit.*, 41-42.

<sup>13</sup> A kongresszuson részt vett XI. Pius pápa. Lásd: CHOROSZY – JAROSZEK, *op. cit.*, 144.

<sup>14</sup> MALÝ, *op. cit.*, 133.

38. BOMBAY, India, 1964. november 28 – december 6. Jelszava: „Az Eucharisztia és az új ember”.<sup>15</sup>
39. BOGOTA, Kolumbia, 1968. augusztus 18-25. Jelszava: „A szeretet az egység köteléke”.<sup>16</sup>
40. MELBOURNE, Ausztrália, 1973. február 18-25. Jelszava: „A béke lehetséges, mert a szeretet lehetséges”.
41. FILADELFIA, Amerikai Egyesült Államok, 1976. augusztus 1-8. Jelszava: „Az Eucharisztia és a világ éhségei”.<sup>17</sup>
42. LOURDES, Franciaország, 1981. július 16-23. Jelszava: „Jézus Krisztus az új világnak megtört kenyér”.
43. NAIROBI, Kenya, 1985. augusztus 11-18. Jelszava: „Az Eucharisztia és a keresztény család”.<sup>18</sup>
44. SZÖUL, Dél-Korea, 1989. október 5-8. Jelszava: „Krisztus a mi békénk”.<sup>19</sup>
45. SEVILLA, Spanyolország, 1993. június 7-13. Jelszava: „Krisztus a világ világossága”.<sup>20</sup>
46. WROCLAW, Lengyelország, 1997. május 25 – június 1. Jelszava: „Az Eucharisztia és a szabadság”.<sup>21</sup>
47. RÓMA, Olaszország, 2000. június 18-25.<sup>22</sup> Jelszava: „Jézus Krisztus a világ egyetlen Megváltója és az új élet Kenyere”.
48. GUADALAJARA, Mexikó, 2004. október 10-17. Jelszava: „Az Eucharisztia – az új évezred világossága és élete”.
49. QUÉBEC, Kanada, 2008. június 15-22. Jelszava: „Az Eucharisztia Isten ajándéka a világ életéért”.
50. DUBLIN, Írország, 2012. június 10-17. Jelszava: „Az Eucharisztia – közösség Krisztussal és egymással”.
51. CEBU, Fülöp-szigetek, 2016.<sup>23</sup>

---

<sup>15</sup> A kongresszuson részt vett VI. Pál pápa is. Lásd: CHOROSZY – JAROSZEK, *op. cit.*, 138-140.

<sup>16</sup> A kongresszuson részt vett VI. Pál pápa is. Lásd: CHOROSZY – JAROSZEK, *op. cit.*, 138-140.

<sup>17</sup> MALÝ, V., „Medzinárodný eucharistický kongres”, in *Liturgia* 1 (1998) 146.

<sup>18</sup> A Kongresszuson részt vett Boldog II. János Pál pápa is. Lásd: MALÝ, V.: „Medzinárodný eucharistický kongres”, in *Liturgia* 2 (1998) 148.

<sup>19</sup> A kongresszuson részt vett Boldog II. János Pál pápa is. Lásd: NEPŠINSKÝ, *op. cit.*, 63.

<sup>20</sup> A kongresszuson részt vett boldog II. János Pál pápa is. *Uo.*

<sup>21</sup> A kongresszuson részt vett boldog II. János Pál pápa is. *Uo.*

<sup>22</sup> A kongresszuson részt vett boldog II. János Pál pápa is. *Uo.*

<sup>23</sup> <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=16624>

Az eucharisztikus kongresszusok aktualitására rámutatott XVI. Benedek pápa is. „Az eucharisztikus kongresszusok feladata az is, hogy sajátos módon hozzájáruljanak az új evangelizációhoz misztagógikus módon, az igehirdetés és a szentségek, az ima, a liturgia révén” – fejtette ki a pápa, utalva arra, hogy az Eucharisziához szorosan kapcsolódik a misszió, a minden keresztényt érintő küldetés. – „Az eucharisztikus kongresszusok hozzájárulnak az egyház eucharisztikus életének szüntelen megújulásához”.<sup>24</sup>

#### **4. Az 1938-as eucharisztikus világkongresszus csehszlovák vonatkozásai**

A korabeli sajtótudósítások tükrében látható, hogy a csehszlovákiai magyar lakosságot az eucharisztikus kongresszus lényeges dolgairól a sajtó tudósította. A kongresszusi előkészületeket *Sztyahula László* mutatta be monográfiájában.<sup>25</sup>

##### ***a) Általános áttekintés***

*Nyári László* az 1938-as évi XXXIV. Eucharisztikus Kongresszus helyszínéről tudósít:

Heylen Tamás Lajos namuri püspök, a nemzetközi kongresszusokat előkészítő bizottság elnöke hivatalosan közölte Serédi Jusztinián bíboros hercegprímással, hogy a bizottság legutóbbi párizsi ülésén nagy lelkesedéssel egyhangúan Budapestet jelölte ki a Szent István-jubileumra való tekintettel az 1938-ban megtartandó eucharisztikus kongresszus színhelyéül.<sup>26</sup>

Az ezt követő hosszú hónapok munkája eredményeképpen érkezett el az eucharisztikus kongresszus előkészítése újabb jelentős állomásához. Az első hivatalos lépés a külföld felé *Szerédi Jusztinián György* bíboros, hercegprímás és *Heylen Tamás Lajos* namuri püspök meghívó

---

<sup>24</sup> [http://hu.radiovaticana.va/storico/2010/11/11/a\\_nemzetk%C3%B6zi\\_eucharisztikus\\_kongresszusok\\_t%C3%A1mogass%C3%A1k\\_az\\_%C3%BA/ung-438448](http://hu.radiovaticana.va/storico/2010/11/11/a_nemzetk%C3%B6zi_eucharisztikus_kongresszusok_t%C3%A1mogass%C3%A1k_az_%C3%BA/ung-438448) – (Letöltve 2013.11.19.)

<sup>25</sup> SZTYAHULA, L., *A csehszlovákiai magyar katolikus egyház története 1918-1950.* Kéménd 2013, 67-77; 227.

<sup>26</sup> *ÉUéMV* VI, 2 (1937) 4.

leveleinek szétküldése volt, majd hatalmas szállítmányokban egymás után mentek ki a világ minden részére a világkongresszus plakátjai, programfüzetei és előzetes tájékoztatói. A sajtó így tájékoztat az esemény előkészületeiről:

A világkongresszus sajtóirodája révén a világsajtó vezető lapjaiban mind gyakrabban láttak napvilágot a budapesti eucharisztikus világkongresszus közleményei és ezen a téren a Vatikán állam félhivatalos lapja az *Osservatore Romano* járt elől jó példával, amikor a kongresszus előkészítő munkáinak úgyszólván minden fontos eseményéről részletesen beszámolt.<sup>27</sup>

Az *Actio Catholica* elnöki tanácsa 1938. február 15-én *Serédi Jusztinián György* bíboros, hercegprímás elnökletével tartotta meg évi ülését, amelynek tervezett programján az Eucharisztikus Kongresszus előkészületei kiemelten szerepeltek.<sup>28</sup>

Az eucharisztikus világkongresszus politikamentességét volt hivatott hangsúlyozni az a nagyszabású eucharisztikus nap is, amelyet 1938 tavaszán Székesfehérvárott rendeztek, s melynek keretében impozáns férfi-nagygyűlést is tartottak – értesülünk a sajtóból a világkongresszus körüli történésekről. A nap egyik szónoka *Baráthi Huszár Károly*<sup>29</sup> egykori miniszterelnök volt, aki beszédében kiemelte, hogy az eucharisztikus világkongresszus senki ellen sem irányul, s hogy a kongresszustól távol kell tartani minden pártpolitikai és osztályelgondolást:

„Mi az Eucharisztikus Világkongresszust nem azért rendezük, hogy mások hibáit elleplezzük, és hogy az eucharisztíának az emberiség szeretetéről szóló tanát fegyvernek vagy pajzsnak használják fel olyanok, akiknek egész világfelfogása és viselkedése keresztényellenes és anyagiás. Az Eucharisztikus Kongresszus nem politizál. Mindenkit kérünk jobbról és balról, hogy a kongresszussal kapcsolatban óvakodjék attól, hogy abba politikát magyarázzon” – hangsúlyozta.

---

<sup>27</sup> *ÉUéMV VI.*, 44 (1937) 2.

<sup>28</sup> *ÉUéMV VII.*, 5 (1938) 10.

<sup>29</sup> *Lexikon V.*, 2000, 139. MARKÓ L., *A magyar állam főméltóságai Szent Istvántól napjainkig*, Budapest 2006, 165-166.

A gyűlés záróbeszédét *Schvoy Lajos* székesfehérvári megyéspüspök mondta.<sup>30</sup>

Egy másik jeles eseményről értesülhetünk a következő tudósításból, amely a nyitrai kerületben lévő besenyői SZKIE<sup>31</sup> 1938. április 10-én, vasárnap délután tartott díszgyűléséről számol be, melynek legfőbb küldetése a budapesti eucharisztikus kongresszus lényegének megvilágítása volt. *Pintér Gyula*<sup>32</sup> a krónika felolvasása során megemlékezett az SZKIE március 3-ai udvardi kálváriaútjáról, majd *Pummerschein Imre* tanító, a leány- és legényegyesületek vezetője szólt a termet zsúfolásig megtöltő közönséghez.

„Megértette a közönséggel a kongresszus mibenlétét, majd a jelenlévők segítségét és megértését kérte a katolikus akció munkájához, s annak felkarolására. Az SZKIE vegyeskara ismét szép sikert aratott: az eucharisztikus himnusz énekelte. Este pedig igazán lélekemelő látvány volt, amint a templomban a 100 tagú, kezeikben gyertyákat tartó SZKIE-sek fohászkodtak az Úrhoz a kongresszus sikeréért”<sup>33</sup> – áll a tudósításban.

A prágai katolikus nagygyűlés után a felvidéki magyarságot egy másik nagy jelentőségű esemény tartotta lázban: a Budapesten megrendezendő XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszus, amelynek tájékoztatója a csehszlovákiai magyar érdeklődők számára 1938. május 25-29-re készült, mely szerint „a kongresszusi részvétel összes költségei állásával, kedvezményes vasúti menetjeggyel és Budapesten 5 napos lakással és teljes ellátással jár”. Jelentkezni *Pfeiffer Miklós* kanonoknál, a csehszlovákiai magyar előkészítő bizottság elnökénél lehetett.<sup>34</sup>

Amikor a csehszlovákiai magyar zárandokok szervezésével megbízott *Pfeiffer Miklós* kassai székesegyházi kanonok lemondott ebbéli tisztségéről, a kongresszus ügyeinek további vezetésével a püspöki kar és a kongresszus csehszlovákiai intézőbizottsága *Meggyesi Sándor* rozsnói igazgató-tanítót bízta meg. A kongresszusi tájékoztatót megfelelő példányszámban a plébániai hivatalok is megkapták. A Budapesten tar-

---

<sup>30</sup> *ÉUéMV VII.*, 15 (1938) 7.

<sup>31</sup> *Szlovenszkói Katolikus Ifjúsági Egyesület*, a felvidéki katolikus fiú- és leányifjúság szervezete (1933-1938).

<sup>32</sup> *Lexikon X.*, 2005, 966.

<sup>33</sup> *ÉUéMV VII.*, 16 (1938) 3.

<sup>34</sup> *ÚÉ VI.*, 10 (1937) 467.

tandó eucharisztikus világkongresszusra kiutazni szándékozó csehszlovákiai magyarok számát nem korlátozták.<sup>35</sup>

Amiről az 1938-as Szent István-esztendővel kapcsolatban csak reménykedve beszéltek, az most a lengyelek előzékenységének, a pápa öszentsége kegyelmének és *Serédi* bíboros-hercegprímás munkájának köszönhetően megvalósulás előtt áll. A szentatyja Budapestet jelölte ki az 1938-as évi XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus színhelyéül, tekintettel arra a körülményre, hogy a magyarság ebben az évben ünnepli Szent István király megdicsőült halálának 900. évfordulóját. Ebből az alkalomból *Serédi* bíboros-hercegprímás körlevélben szólítja fel a magyarságot, s arra kéri, hogy ezt a kettős szentévet az öt világrész 400 millió katolikusának feszült figyelme mellett a lehető legnagyobb odaadással és készséggel szolgálja és segítse teljes diadaláig, hogy „ebben az Isten ellen pártot ütő korban mi mutassuk meg minél méltóbban Európa hódolatát a köztünk valósággal jelen lévő Krisztus iránt, aki az Út, Igazság és az Élet”.

A felvidéki magyarság a legnagyobb szeretettel kíséri a magyarországiak előkészületeit, és kéri az Urat, hogy e felséges ügy, az eucharisztikus kongresszus,<sup>36</sup> a világ katolicizmusának javát szolgálja – értesülünk a kongresszus felvidéki vonatkozásairól a korabeli sajtóból.

A tanuló papság számára a szóban forgó kor legemlékezetesebb eseményei az 1938-as budapesti XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszus<sup>37</sup> és az 1941-es esztergomi zsinat voltak.<sup>38</sup>

A komáromi *Mariánium* katolikus fiúinternátusba az 1939/40-es iskolaévre felvételt hirdettek olyan tanulók számára, akik tanulmányaikat a komáromi Szent Benedek-rendi katolikus magyar gimnáziumban végezték. Az internátus élén papi vezetőség állt.<sup>39</sup> A komáromi bencés gimnázium mellett az V-VIII. osztályok szintjén papi kisseminárium is

---

<sup>35</sup> *ÉUÉMV VII.*, 5 (1938) 4.

<sup>36</sup> *ÚÉ VI.*, (1937) 42.

<sup>37</sup> *A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus tájékoztatója*, Budapest 1938. ACTIO CATHOLICA KONGRESSZUSI FŐBIZOTTSÁGA, *Kongresszusi énekkend: a XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus és a Szent István-jubileumi ünnepek népenekei*, Budapest 1937. ACTIO CATHOLICA ORSZÁGOS ELNÖKSÉGE, *Egyórás ájtatosság a XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszus harmadik évfordulójának megünneplésére*, Budapest 1941. *A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus emlékkönyve*, Budapest 1938.

<sup>38</sup> FŐEGYHÁZMEGYEI HIVATAL, *Esztergomi Főegyházmegyei Zsinat határozatai*, 1941. november 11-12. Budapest 1942.

<sup>39</sup> *SZMÚVK XVIII.*, 3 (1939) 131.

működött, s annak „kispap” tagjai a gimnáziumba is kék reverendában jártak. Ez az utóbbi sajátosság Érsekújvárott is megvolt, ahol átlagban két-három, hagyományos öltözetű Ferenc-rendi novíciust lehetett látni a felső osztályok diákjai között.<sup>40</sup>

A közéleti katolicizmus megnyilatkozásai voltak a nagy demonstratív összejövetelek: kétévenként a Katolikus Nagygyűlések, 1931-ben Szent Imre halálának 900 éves évfordulója, 1938-ban pedig a Szent István-év és a XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus. A Szent Imre-év alkalmából egy francia bíboros volt a pápa képviselője, akiről utólag kiszivárogtatták, hogy elítélően nyilatkozott az ünnepségekről, nagyon külsőségesnek találta azokat. A Szent István-évre már lelki-ekben is jobban felkészültek, lelkigyakorlatokkal, triduumokkal, sok szentáldozással. Ezen az akkori bíboros államtitkár, *Eugenio Pacelli*, a későbbi XII. Pius képviselte a szentatyát.<sup>41</sup>

A Szent István halálának 900. évfordulója kapcsán szervezett XXXIV. Eucharisztikus Kongresszus megnyitó gyűlésén a bíboros hercegprímás a következőket mondta:

Még élénk emlékezetünkben van első Szent Királyunk és Apostolunk megdicsőülésének 900 éves jubileuma. Még mintha látnánk azokat a világra szóló fényes ünnepségeket, melyeket itt a keresztény Magyarországon a nagy jubileum alkalmából az igaz hitet, a keresztény erkölcsöket és a kegyelmi életet tápláló Eucharisztíának rendeztünk, s amelyeken az egész katolikus egyház az eucharisztikus Krisztus szeretetének kötelékében együtt imádkozott velünk. Bízva bízom, hogy még él és munkálkodik bennünk az a kegyelem, amelyet a világi és szerzetes papságunknak az egész egyháztörténelemben egyedül álló lelkipásztori munkája nyomán az Eucharisztíában rejtőző Krisztustól kaptunk. Még nem akar szűnni kimondhatatlan örömünk, hogy Szent Királyunk és apostolunk jubileuma visszakapcsolta a Szent Korona testéhez régi birodalmának egyes leszakított részeit, és visszavezérelte a nemzet közösségébe sokáig idegen uradalom alatt élő testvéreinket... Amint egykor a Szent Király kereszténnyé tette a nemzetet, hogy jobb magyar legyen: kérjük

---

<sup>40</sup> TURCZEL L., „Az érsekújvári reálgimnázium mint irodalmi és tudományos életünk műhelye 1918 és 1938 között”, in *Irodalmi Szemle* 11 (1992) 12-13.

<sup>41</sup> SÖVEGES, D., *Fejezetek a lelkiség történetéből*, Pannonhalma 1993, 341-344; PETRANSKY, 2001, 316., *Lexikon X.*, 2005., 995.

őt, hogy most is éppen úgy tegyen bennünket igazán meggyőződéses, hitünk szerint élő katolikusokká, hogy mi is annál jobb magyarok lehessünk!<sup>42</sup>

### **b) A kongresszus résztvevői**

A kongresszussal összefüggő szervezési munkálatokat a pozsonyi székhelyű *Ústredná katolícka školská kancelária*<sup>43</sup> (A katolikus iskolák központi irodája) intézte. Nyolcoldalas *Dôležitá pokyny*<sup>44</sup> adott ki a XXXIV. Eucharisztikus Kongresszuson résztvevő szlovákiai zárandokok részére. Az iroda leközölte benne a kongresszussal kapcsolatos minden utasítást és információt. Az iroda rendelte és szervezte meg a különvonalakat is.

A különvonalakat a *Wagons-Lits Cook* vasúti társaság biztosította. Ezekre a vonatokra a szervezőbizottság külön rózsaszínű igazolványokat adott ki, de csak azoknak, akik jelentkezéskor már befizették az útiköltséget is. Ezen kívül volt még fehér színű igazolvány is, amely minden résztvevőnek kijárt, hogy a kongresszusi rendezvényekre beengedjék őket. A Budapestre induló vonatokat megszámozták, a kiindulási vasúti állomások pedig a következők voltak: Kassáról (Košice) a 160-as számú szerelvény, Kisújhelyből (Slovenské Nové Mesto) Miskolcon keresztül a 162-es számú szerelvény, Pozsonyból (Bratislava) a 142-es számú szerelvény, Érsekújvárról (Nové Zámky) a 148-as számú szerelvény, Ruttkáról (Vrútky) Zólyomon (Zvolen) és Ipolyságon (Šahy) át a 158-as számú szerelvény, Zólyomból (Zvolen) Ipolyságon (Šahy) át a 155-ös számú szerelvény, Fülekről (Fíľakovo) Budapestre pedig a 159-es számú szerelvény indult. A kongresszus befejeztével Budapestről ezekre a kiinduló állomásokra és ezzel a szerelvénytáblázattal lettek a zárandokok vissza is szállítva. Ha nem a kiinduló állomás volt a lakhelyi állomás, akkor a lakhelyről a kiinduló állomásra és vissza is 33% kedvezményt kaptak a zárandokok. Feltétel volt, hogy a kongresszusi igazolvány 19. oldalára ragasszanak egy 50 filléres okmánybélyeget.

A szlovákiai zárandokoknak a budapesti VIII. kerületben<sup>45</sup> biztosítottak tömeges elszállásolást, és egyben itt volt a közös akciókra mindenkinek a gyülekezési helye is. Liturgikus programjaiknak a József-

---

<sup>42</sup> *SZMÚVK XVIII.*, 3 (1939) 127.

<sup>43</sup> A katolikus iskolák központi irodája.

<sup>44</sup> Fontos utasítások.

<sup>45</sup> Mária Terézia tér 15.

városi templom volt kijelölve. Más találkozókat a Szent József kultúrházban tarthattak. Minden más akciónak is a Mária Terézia tér volt a lebonyolítási helye.

Budapesten a kongresszus idejére a csehszlovák szervezőbizottság a zárandokok részére ügyintéző központot hozott létre. Naponta reggel 8 és 9 óra között a Szent József kultúrházban, utána pedig a Kosuth Lajos utcai 12-es szám első emeleti helyiségében volt a félfogadás 9 és 17 óra között. Biztosítva volt az ingyenes orvosi ellátás is.

A csehszlovák szervezőbizottság a leghatározottabban kérte a résztvevőket, hogy tartózkodjanak minden politikai megnyilvánulástól, hogy incidensek nélkül valósulhasson meg az eucharisztikus kongresszus.

Csehszlovákiából a kongresszuson a következő püspökök vettek részt: *Kaşpar Károly* bíboros, prágai érsek, *Sztojka Sándor* munkácsi megyéspüspök, *Kmetyko Károly* nyitrai megyéspüspök, *Blaha Marián* beszercebányai megyéspüspök, *Gajdics Pál Péter* eperjesi apostoli kormányzó, *Bubnics Mihály* püspök, rozsnói apostoli kormányzó, *Csárszky József* püspök, kassai apostoli kormányzó, *Jantausch Pál* püspök, nagyszombati apostoli kormányzó és *Kheberich Márton* püspök, szepesváraljai nagyprépost.

A *Fontos utasítások* részletesen és az akciók pontos kezdési idejéhez kötve tartalmazták a napi programokat a zárandokok részére. A napi programokból azokat a részeket emeljük ki, amelyek csak a szlovák zárandokokat érintették, mert minden más közös programon testületileg vettek részt.

### ***c) Az eucharisztikus kongresszus programja a csehszlovák zárandokoknak***

*Szerda, május 25:*

A zárandokok közös részvétele a kongresszust megnyitó ünnepségen.

*Csütörtök, május 26:*

Áldozócsütörtök, Urunk menyemenetele.

6.30-kor a Józsefvárosi templomban a szentmisét Csárszky József püspök, kassai apostoli kormányzó mutatta be. Prédikált dr. Spesz Sándor pozsonyi teológiai tanár.

A napi program este 19.00-kor az Eucharisztia Dunán való diadalmenetével végződött.

*Péntek, május 27:*

6.30-kor a Józsefvárosi templomban a szentmisét Blaha Marián, besztercebányai megyéspüspök mutatta be. Prédikált Kalmancsik András, szentkereszti esperes-plébános.

10.30-kor a csehszlovák zarándokok közös gyűlése volt a Csehszlovák Püspöki kar részvételével és Kašper Károly prágai bíboros érsek elnökletével a Reduta épületében.

*A gyűlés programja:*

- a) Pápai himnusz.
  - b) Kašper bíboros beszéde az egész Csehszlovák Püspöki Kar nevében.
  - c) A budapesti csehszlovák követ köszöntő beszéde.
  - d) Dr. Rückl János Károly, valódi pápai kamarás, a csehszlovák katolikusok állandó kongresszusi bizottsága elnökének a köszöntő beszéde.
  - e) Zenés betét.
  - f) A kongresszuson részt vevő nemzetiségek képviselőinek ünnepi beszédei:
    - A) A szlovákok nevében Blaha Marián, besztercebányai megyéspüspök,
    - B) A csehek nevében Sztavel püspök beszélt,
    - C) A magyarok nevében msgr. Kovács Gyula,
    - D) A ruszinok nevében Sztojka Sándor, munkácsi megyéspüspök beszélt.
  - g) Befejezés – Kongresszusi himnusz.
- 16 órától a II. nyilvános gyűlés az Iparcsarnokban volt.
- 21 órától 22 óráig a nők szentségimádása volt a Józsefvárosi templomban. Msgr. Tarek Mihály Ábrahámi esperes-plébános prédikált.

*Szombat, május 28:*

6.30-kor a Józsefvárosi templomban a szentmisét dr. Kmetyko Károly nyitrai megyéspüspök mutatta be. Prédikált dr. Skrábik András, pápai protonotárius, nyitrai általános helynök. Még a misszióért is volt ájtatosság.

9.00-kor keleti szertartású szentmise a Szent István-bazilikában (semmi más nincs feltüntetve).

10.30-kor a szlovák zarándokok közös gyűlése a keresztény szocialisták VIII. kerületi helyiségeiben (Beniczky köz) vagy a Józsefvárosi templomban, a hely később volt pontosítva.

*A gyűlés programja:*

1. Pápai és állami himnusz.
2. A gyűlés megnyitása – Msgr. Blaha Marián beszercebányai megyéspüspök,
  - a) Dr. Kmetyko Károly nyitrai megyéspüspök beszéde,
  - b) Jantausch Pál püspök, nagyszombati apostoli kormányzó beszéde,
  - c) Bubnics Mihály püspök, rozsnói apostoli kormányzó beszéde,
  - d) Szvoboda Ferenc apostoli kormányzó beszéde.

*Az előadások témái:*

3. „Családi nevelés az Eucharisziával”, előadó Csárszky József püspök, kassai apostoli kormányzó;
4. „Az Eucharisztia a szeretet köteléke a társadalmi, szociális és a nemzetközi életben”, előadó Msgr. dr. Tiszo József, parlamenti képviselő, bánóci esperes-plébános;
5. „Az Eucharisztia a szeretet köteléke az egyén és a család életében”, előadó Pöstyényi János prelátus, a Nagyszombati Szent Adalbert Társulat igazgatója;
6. Befejezés;
7. Pápai és kongresszusi himnusz.

16.00 órakor a III. nyilvános gyűlés az Iparcsarnokban volt.

*Vasárnap, május 29:*

6.00 órakor a Józsefvárosi templomban a szentmisét Bubnics Mihály püspök, rozsnói apostoli kormányzó mutatta be. Prédikált Ferencsik János a szepesváraljai (Spišské Pohradie) szeminárium rektora.

7.15-kor gyülekező a Józsefvárosi templom mellett.

7.30-kor indulás a Hősök terére.

9.00-kor a pápai legátus ünnepélyes kongresszusi szentmiséje és a pápa rádiószózata a zárandokokhoz.

14.00-kor gyülekező a Józsefvárosi templom mellett.

16.00-kor szentségi körmenet a Szent István-bazilikából a Hősök terére. A kongresszus ünnepélyes befejezése. Serédi Jusztinián, bíboros prímás köszönő beszéde. A pápai legátus záróbeszéde. Engesztelő imádság. Egyes országok rádión keresztül való bekapcsolódása. Te Deum és szentségi áldás.

A szentségi körmenetben a kongresszusi bizottság korábbi határozata szerint csak a népviseletet viselők kapcsolódhattak be. A többi részt vevő zárandok az utcák mentén kapott helyet.

*Hétfő, május 30:*

A zarándokok a Keleti pályaudvarról utaztak haza. A vonatok számozása szerint foglalták el helyeiket, és a kiinduló állomásra érkeztek vissza.

## **5. Az Eperjesi Egyházmegye aktivitása**

Az eucharisztikus kongresszust illetően az Eperjesi Érseki Levéltárban feltűnően kevés anyag található. Minden dokumentumot, ami a kongresszussal függ össze a 90/1938 számú, *Eucharisztický Kongressz (Eucharisztikus Kongresszus)* elnevezésű kötet tartalmaz. Tartalmaz még számozatlan anyagot is (pl. számozatlanok a különböző hivatalos alkalmakra küldött meghívók).

A legfontosabbak iratok közé tartozik *Gojdics Pál Péter* püspök, apostoli kormányzó papjaihoz intézett rendelkezése az eucharisztikus kongresszust illetően. Nagyon szeretné, ha minél többen személyesen is részt vennének a kongresszuson. Mivel tudja, hogy a hívek és a papság nagyobb részének ez lehetetlen, azt tanácsolja, hogy az engesztelő szentségimádásokat, hálaadásokat és dicsőítéseket a kongresszussal lelkiileg egyesülve végezzék az otthoni parókiákon, hiszen a keresztény Európától, de az egész világtól is a szentségi Jézus nagy tiszteletlenséget és gyakran megvetést kényszerül eltűrni, és ezekért kell az engeszteléseket felajánlani.

A központi kongresszusi bizottság kérelme értelmében a püspök egyházmegyéje területén a következőket rendelte el:

1. A kongresszust megelőző vasárnap, 1938. május 22-én a prédikációk az Eucharisztia témájával foglalkozzanak. Néhány témát javasol is: Az Eucharisztia a szeretet szentsége; Jézus az Eucharisziát végtelen szeretete kinyilvánítása végett alapította; A szentáldozás mindnyájunkat egy eucharisztikus családdá formál, hogy minden ember szeresse a felebarátját, és ilyen módon jöjjön létre a békesség az egyének és a nemzetek között is. A Szent Liturgia végén a Kongresszus sikeréért 3 Miatyánkot, 3 Üdvözlégyet és egy Hiszekegyet kell elimádkozni.

2. A kongresszus sikeréért minden pap, lehetőleg 1938. május 23-án, végezzen el egy Szent Liturgiát.

3. A paróchusok hívják fel híveik, a fiatalság és a diákok figyelmét arra, hogy a kongresszus befejező napján, 1938. május 29-én, járuljanak szentáldozáshoz. A szentáldozás egyesíti a lelkeket az eucharisztikus kongresszus résztvevőivel is, és így lélekben egyesülten imád-

ják, engesztelik római Krisztust, és elégtételt nyújtanak az emberi hálátlanságért. Ilyen módon nyilvánítják ki püspökségünk hívei is hűségüket az Eucharisziában jelen lévő Krisztus iránt.

4. A Dunán történő eucharisztikus körmenet napján, 1938. május 22-én, este 7 óra körül, az egyházmegye minden templomában, egy fél órát harangozzanak, mint a világ minden katolikus templomában is harangoznak majd ebben az időpontban, hogy hirdessék Krisztus Király gözelmét az egész világnak.<sup>46</sup>

*Gojdics Pál Péter* intézkedése alapján az egész Eperjesi Egyházmegye hívei és papjai is felkészülve élték meg a kongresszussal való lelki egységet.

A bemutatott dokumentumon kívül a kongresszusi kötetben megtalálható még a jelentkezési ív a kongresszusra, ami bizonyítja, hogy meg volt szervezve a hívek részvétele is. Azt sajnos nem tudjuk, hogy hányan vettek részt a kongresszuson.

A részvételt bizonyítja a felsőmersei (Vyšný Mirošov) *Irena Kačúrová* tanítónő szabadsági kérvénye is 1938. április 18-tól a Kongresszus napjaira, amelyen részt akar venni. A válasz pozitív volt, és 1938. április 19-én dr. *Szmandray* püspöki helynök írta alá az engedélyt.<sup>47</sup>

A Közművelődési Minisztérium már 1938. április 18-án általánosan engedélyezte a tanítók szabadságolását azzal a feltétellel, hogy az elmaradt anyag megfelelően be legyen pótolva.<sup>48</sup>

Szintén egyéni jelentkezésről tanúskodik az az 1938. február 27-én Endrevágásán (Andrejová) írott levél, amelyben<sup>49</sup> értesítik a Püspöki Hivatalt, hogy az ottani esperesi hivatal 182 Kč értékben befizette *Antonij Kočiš*, *Béres Mária* és *Mária Toprik* útiköltségeit a kongresszusra. (De az utazás talán a különvonattal történt, ami, sajnos, nem volt kideríthető.)

A *Gojdics Pál Péter* püspököt érintő dokumentumok szintén nagyon gyérek. *Blaha Marián* beszercebányai püspök levelében kérdezi, hogy részt vesz-e *Gojdics Pál Péter* a kongresszuson, vagy nem.

---

<sup>46</sup> *Eperjesi Érseki Levéltár*, Eperjes: 90 Eucharistický kongres, 1917/90-1938 (2013. november 6.).

<sup>47</sup> *Eperjesi Érseki Levéltár*, Eperjes: 90 Eucharistický kongres, 1515/90-1938 (2013. november 6.).

<sup>48</sup> *Eperjesi Érseki Levéltár*, Eperjes: 90 Eucharistický kongres, Ministerstvo národnej osvety č.4/1938. Iktatási szám: 90/4/1938. (2013. november 6.).

<sup>49</sup> *Eperjesi Érseki Levéltár*, Eperjes: 90 Eucharistický kongres, Iktatási szám: 90/1938. (2013. november 6.).

Részvétele esetében kéri, hogy jelezze, hogy a többi szlovákiai püspökkel akarna-e egy szálláson lenni valamelyik kolostorban.<sup>50</sup> Válasz *Blaha Marián* püspök levelére a kongresszusi kötetben nem található. *Gojdics* püspök a budapesti eseménysorozaton azonban részt vett.

*Dr. Szántay-Szémán István* pápai prelátus is levélben<sup>51</sup> érdeklődött, hogy van-e *Gojdics* püspöknek szállása. A levél javasolja a püspöknek, hogy végezzen valamelyik templomban Szent Liturgiát (az asszisztenciát biztosítják), mert híveink nagyon igénylik a saját szertartású liturgiát és szentáldozást. Tartanak attól, hogy nem is lesz szertartásunk szerint végzett Szent Liturgia. Informálja, hogy megjelent egy vélemény, miszerint a bizánci szertartású püspökök a hivatalos akciókon mandíászban és nem a latin manbelletában jelenjenek meg.

Bár érdekesek lehetnek ezek a válaszok, mégsem találhatóak a kongresszusi dokumentumok között.

Végül még a Központi Szeminárium is felajánlotta *Gojdics* püspöknek az elszállásolást egy 1937. december 28-án keltezett levélben. A rektor felajánlotta, hogy ha tudják majd pontos érkezését, akkor a Keletiben várni fogják.<sup>52</sup> Válasz a kongresszusi kötetben erre a levélre sem található.

A *Program és kongresszusi tájékoztató*<sup>53</sup> füzetben három időpont van ceruzával megjelölve. Fel lehet tételezni, hogy ezeket a jelöléseket *Gojdics* püspök tette, és a megjelölt akciókon biztosan részt vett:

- kedden, 1938. május 24-én este 18.00 órakor az *ünnepi estén a pápai legátus tiszteletére az ünnepi csarnokban*;
- szerdán, 1938. május 25 én, reggel 8-kor *Papp Antal címzetes érsek miséjén a Rózsák terei görög katolikus templomban*;
- ugyanaznap délutánján 16.30 órakor *A kongresszus ünnepélyes megnyitása a Hősök terén*.

A bejegyzések ezzel véget is érnek.

A *Papi tájékoztató* szerint pénteken, 1938. május 27-én volt keleti szertartású mise a bazilikában. Nincs feltüntetve, hogy bizánci vagy más keleti szertartású mise lehetett-e. Nem tudni azt sem, hogy jelen volt-e rajta *Gojdics Pál Péter* eperjesi apostoli kormányzó. Szintén nem

---

<sup>50</sup> *Eperjesi Érseki Levéltár*, Eperjes: 90 Eucharistický kongres, 257/90/1938 (2013. november 6.).

<sup>51</sup> Iktatási szám nélkül.

<sup>52</sup> *Eperjesi Érseki Levéltár*, Eperjes: 90 Eucharistický kongres, 90/1938 (2013. november 6.). *Gojdics* püspök mint kispap a Központi szeminárium neveltje volt.

<sup>53</sup> A füzetnek nincs iktatási száma, de a kongresszusi dokumentumok között kapott helyet.

lehet megtudni belőle, hogy szombaton, május 28-án reggel 9.00 órakor részt vett-e *Gojdics Pál Péter* eperjesi apostoli kormányzó a Szent István-bazilikában végzett keleti misén.

A Budapesten rendezett hivatalos fogadásokon azonban mindegyiken részt vett, mert a meghívókra az indulás időpontja rá van ceruzával írva. Három meghívásról van szó: a) A kormányzó meghívója a királyi palotába, 1938. május 29-én este 22 órára; b) a Parlamentbe a Concilium Regni Hungariae eorumque délelőtt 9.30-ra; és c) ugyanaznap 12.30-ra a csehszlovák közművelődési miniszterhez. *Gojdics Pál Péter* eperjesi apostoli kormányzó részvételét onnan feltételezhetjük, hogy ezeken a meghívókon is fel van tüntetve az akcióra való indulás időpontja.

## 6. Összegzés

Az Eucharisztia „az egész keresztény élet forrása és csúcsa”. *Gojdics Pál Péter* eperjesi apostoli kormányzó ennek a valóságnak rendelte alá egész papi és püspöki működését.

Az eperjesi katedrára való fellépésétől kezdve egyházmegyéjében szorgalmazta a szentségimádásokat, az elsőpénteki szentáldozásokat, a szentórákat, az úrnapi körmeneteket, Jézus Szíve tiszteletét és a Jézus Szíve-ájtatosságokat. Szemtanúk szerint kápolnájában órákat szentelt a szentségimádásnak. A Budapesti Eucharisztikus Világkongresszuson való részvételével is csak alátámasztja ezen irányvonalát.

A kongresszusra felkészítette egyházmegyéjét és a papok és hívek egyöntetű lelki bekapcsolódását a kongresszus lelkületébe.

A Budapesti XXXIV. Világkongresszusnak a gyümölcse lett (lehetett) *Gojdics Pál Péter* eperjesi apostoli kormányzó azon döntése, hogy egyházmegyéjében az 1943-as évet az Eucharisztia évének rendelte el. Ez az Eucharisztia éve és a rákövetkező Mária-év is az egyházmegye olyan megerősítését hozta magával, amelyet a pokol kapui sem tudtak megsemmisíteni, amikor 1950-ben a görög katolikus egyházat 18 évre likvidálták. Éltette, élteti és éltetni fogja az eucharisztikus Krisztushoz való ragaszkodása Boldog *Gojdics Pál Péter* példája és hagyatéka szerint.

PALLAI BÉLA

## AZ 1938-AS EUCHARISZTIKUS VILÁKGONGRESSZUS ÉS ERDÉLY

TARTALOM: 1. Bevezető; 2. Történelmi előzmények; 3. Erdély részt vesz a világkongresszuson; 4. „Eucharisztikus vonatok”; 5. Média visszhang; 6. Erdélyi tapasztalat; 7. Brînzeu Miklós szerepe; 8. Befejezés.

### 1. Bevezető

Az az öröm és meghatódottság, valamint az a szerény büszkeség, ami 75 évvel ezelőtt töltötte be minden magyar szívét, erősen visszhangzik még ma is, amikor a XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszusról emlékezünk meg. Nem titok, hogy úgy egyházi téren, mint politikai vonalon nagyot alkotott a magyar nemzet, amihez az akkori időkben óriási bátorságra volt szükség, mindkét területen. A nem rövid előkészület után véghezvitt világméretű eseményt feleleveníteni szándékozók, akarva akaratlanul, mintegy részeseivé válnak az akkor történeteknek, ha az elmúlt korok publikációit, tudósításait veszik kézbe. Figyelembe véve a magyar, de a világegyház szándékát, a magas rangú politikai vezetők törekvésein túl, egészen a legegyszerűbb falusi parasztember féltve őrzött emlékeit felidézve, ki lehet jelenteni: szükség volt erre a tanúságtételre, bár több szempontból is „izzó parázson táncolt” mindez, Európa szívében.

Előadásom címében Erdély szerepel, ugyanakkor figyelembe véve a szimpozion helyét és témáját, arra törekszem, hogy kelet felé haladva a határon túli, a kongresszussal kapcsolatos történeteket mutatom be, különös tekintettel arra, hogy a görögkatolikus vonatkozásokat hangsúlyozzam. De ez nem jelenti azt, hogy mellőzném a nyugati egyház kiemelkedő szerepét. Nem véletlenül jegyeztem meg a keleti irányt, ugyanis hajlamosak vagyunk könnyen átugrani a Partiumot, talán kicsiny mérete miatt, vagy inkább a közelség teszi, meghagyva nem a híd, hanem csak a folyosó szerepét. A magyar görögkatolikusok földrajzi területen történő elhelyezkedése, s mindkét országban a püspökségek felállítása

következtében kialakult változások, arra kényszerítették a határon túl rekedt görögkatolikus egyházközségeket, hogy saját lábön igyekezzenek fennmaradni, hisz nagymértékben csak adminisztratív szempont köti őket a román egyházhoz s fennáll a veszélye, hogy lemorzsolódnak, bekebeleződnek (Erdély északnyugati része), de ez tapasztalható a határ magyar oldalán (Erdély nyugati csücske), fordított szemszögből tekintve.

A magyar görögkatolikusok a római katolikus hívek csoportjához csatlakozva készültek és vettek részt a világeseményen. Beljebb haladva az országba – és itt már Erdélyben vagyunk – a román görögkatolikus egyház is igyekszik kivenni részét a jelenlétből, bár nagyon csekély mértékben, viszont román felszólalót is találunk az előadók között.

## 2. Történelmi előzmények

A trianoni békeszerződés nemcsak a földrajzi területeket, de az erdélyi magyarság számadatait is rongyosra szabta. A vallásszabadság a felekezetek között nem sokáig örvendett jólétnek. Az 1923-as alkotmány az ortodox egyházat emelte ki elsőrangúnak, majd elsőbbséget biztosított a görög katolikusoknak a többi felekezethez képest, s végül ez odáig fajult, hogy 1928-ban jogi személyiségüktől megfosztotta az erdélyi katolikusokat. A következő év nyarán létrejött a román állam és a Vatikán közötti konkordátum, mely háttérbe szorította a nagy történelmi múlttal rendelkező püspökségeket (Temesvár, Várad, Szatmár), és Bukarestet emelte érseki rangra. A meglévő négy görögkatolikus püspökség mellé ekkor hozták létre a nagybányait, a bukaresti érsek pedig *Cisar Alexandru* lett.<sup>1</sup>

## 3. Erdély részt vesz a világkongresszuson

Több ízben csak „kongresszus”, illetve „nemzetközi kongresszus” elnevezést találunk az eseménnyel kapcsolatban; a „világkongresszus” szó messzemenően jelzi, hogy mire vállalkozott a magyar főváros, amikor meghívták és elvárták a világ valamennyi katolikusát képviselő zarándokokat. Számítások szerint 20 bíboros és legalább 250 püspök, 7000 külföldi pap érkezését tervezték. A tervek szerint a közös szentál-

---

<sup>1</sup> SAS, P., „Vatikán és Románia államközi megállapodásai a két világháború között”, in *Egyháztörténeti Szemle* (2003) 80-89.

dozások alkalmával legalább 600000 hívőt vártak áldozni. Ehhez egy mise alatt 600 papra és 1200 ministránsra, valamint 600000 ostyára és 600 kehelyre volt szükség. A határon túli magyarság fontos szerepet játszott már a kezdeteknél.

#### **4. „Eucharisztikus vonatok”**

A tervezett kettő mellett egyesek szerint öt, más feljegyzés szerint hat zárandokvonat indult Romániából és csatlakozott a többi, összesen 74 külföldi különvonathoz, ami begördült Budapest pályaudvarára. A romániai Katolikus Liga 1938 tavaszára Brassó és Csíkszereda területéről 7000 emberrel számított jelen lenni Budapesten.<sup>2</sup>

Április 14-én még 400 utasra lett volna szükség, hogy a két különvonat megteljen.<sup>3</sup> A román görögkatolikusok szervezetlensége következtében nem hivatalosan 40-50 zárandokkal érkeztek Budapestre, körülbelül hasonló számban, mint az 1912-es bécsi kongresszusra.<sup>4</sup> A több mint kétezer szatmári zárandokot *Fiedler István* római katolikus megyéspüspök vezette. Hozzájuk csatlakoztak a csángók, a moldvai, valamint a munténiai hívek. A Temesvári Egyházmegye ugyancsak kétezer hívővel képviseltette magát. Brassó, Kolozsvár és Marosvásárhely 2600 római katolikussal kelt útra, egyházmegyei papság kíséretében.<sup>5</sup> Az indulás előtt misén vettek részt a zárandokok, majd harmadosztályú vasúti kocsikon utaztak, amelyek oldalán pápai címer díszelgett.

#### **5. Médiavisszhang**

Bár a *Keleti Egyház* 1938-as júliusi számából arról értesülünk, hogy a román lapok „egyáltalán nem írtak a kongresszusról”,<sup>6</sup> számos újság megemlékezett az eseményekről.<sup>7</sup>

Az *Ellenzék* című, magyar politikai napilap XI. Pius pápa bullájából vett idézetével – „A szeretet kötelékeinek kell kiengesztelnie az

---

<sup>2</sup> NÓDA, M., „Asociațiile romano-catolice din transilvania în perioada interbelică și relațiile lor cu organizațiile laice minoritare”, in *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Catholica Latina*, Cluj XLVI/1 (2001) 62.

<sup>3</sup> Vö. *Magyar Lapok* 1938. ápr. 14-én, a plébániákra kiküldött értesítő levél.

<sup>4</sup> „A XXXIV. Eucharisztikus Kongresszus”, in *Unirea* 23 (1938) 4.

<sup>5</sup> SAS, P., „Az 1938-as Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus az erdélyi sajtó tükrében”, in *Keresztény Szó* 8 (1999).

<sup>6</sup> *Keleti Egyház* 6 (1938) 183.

<sup>7</sup> Vö. SAS, op. cit.

egymástól széthúzó embereket” jeligével – keltette fel a figyelmet. A *Magyar Lapok* nagyváradi keresztény magyar napilap a kongresszus előtt egy héttel mindennap tájékoztatót jelentetett meg a zárandokvontokról való tudnivalókkal kapcsolatban. Ugyancsak ez a társaság minden egyházközségbe, a magyar görögkatolikus parókiákra is juttatott részletes tájékoztatót, szentképet, prospektust, jelentkezési ívet, sőt számlanyomtatványt. A *Pásztortűz* című erdélyi irodalmi és művészeti folyóiratban maga *Reményik Sándor* jegyzi meg, hogy a kongresszus a legnehezebb napokban gyűlt össze Budapesten. A *Keleti Újság* még arról is beszámolt milyen sikere volt annak a *Székely Albert* nevű, bukovinai, egyszerű erdélyi földműves embernek, aki egy furfangos technikával összeszerkesztett munkáját, egy ingaórát készített, és azt a nemzetközi karitászkivállításon közszemlére is bocsátotta. Ugyancsak ez a lap külön figyelmet szentelt a Romániából érkezett erdélyiek programjainak. Szintén valamennyi romániai napilap beszámolt arról, hogy a budapesti román nagykövet, *Bossy*, fogadást adott az eucharisztikus kongresszuson részt vevő romániai küldöttek tiszteletére. A fogadáson részt vett *Cisar* bukaresti érsek, *Mihail Robu* jászvásári püspök, *Vorbuchner Adolf* gyulafehérvári segédpüspök, *Fiedler István* szatmár-nagyváradi és *Pacha Ágoston* temesvári püspök, *Georgescu* és *Bran* görög katolikus kanonokok és a moldvai ferencrendi tartományfőnökök.

A kongresszus harmadik napján tartották meg a harmadik nemzetközi gyűlést. A külföldi hozzászólók sorában *Cisar* bukaresti érsek után kapott lehetőséget *Unterweger Lothár* temesvári kanonok, hogy német nyelven, és *dr. Cziffra Kálmán*, az Erdélyi Római Katolikus Népszövetség alelnöke, hogy magyar nyelven szólaljon fel. A *Magyar Lapok* teljes terjedelmében közölte három percre engedélyezett hozzászólását. (Mivel ebben az időszakban nem lehetett alkalmazni a magyar helységneveket és földrajzi elnevezéseket, ezért használta Erdély román elnevezését, az Ardealt).

A *Cultura Creștină*<sup>8</sup> „A budapesti kongresszus” címmel nemcsak említést tesz az eseményről, de kijelenti, hogy lenyűgöző volt az a többszázazres, többségben magyar hívősereg, akik részt vettek a kongresszuson. Számok tekintetében a világ minden részéről érkező több mint 30 nemzet, 15 bíboros, 200 püspök és érsek, 2000 pap és sok ezer szerzetesnő jelenlétét jegyzi meg. Szól arról, hogy az előbbi kongresszusok mintájára számos ülést tartottak, és *Cisar* bukaresti érsek, valamint

---

<sup>8</sup> *Cultura Creștină* 5 (1938) 321-322.

dr. Nicolae Brânzeu is – akit 1937-ben *Bălan János* lugosi püspök, a lugosi székeskáptalan nagyprépostjává nevezett ki,<sup>9</sup> románul tartott előadást. Brânzeu egyébként nemcsak résztvevője és román szónoka volt a kongresszusnak, de már annak kezdetén igyekezett zárandoklatot szervezni.<sup>10</sup> Román görögkatolikus részről kevésbé beszélhetünk nagy propagandáról, csúnya sértődések is kialakultak emiatt, s bár szétküldtek egy a kongresszusra utazni szándékozó papokra vonatkozó rövid értesítőt, ugyanakkor célirányos felszólítás és tudósítás ezzel kapcsolatban külön nem született.

Mégis, a *Renașterea* román ortodox nemzet-egyházi hetilap május 8-i száma „A Budapesti Eucharisztikus Kongresszus” címmel, már az első oldalon rosszállását fejezi ki azok iránt, akik meglepetést okozó, komoly kampányt eszközölnek, hogy sok – legalább néhány ezer – román vigyenek Budapestre. Mert a magyarok revizionista politikát visznek véghez ezen esemény kapcsán.

Akár mennyire hangsúlyozza ennek ellenkezőjét *Mihalovics*, nevetségesen hangzik. Eddig így szólt a mondás, „ne légy katolikusabb a pápánál”: itt az ideje, hogy kibővítsük: „és magyarabb Apponyinál”. Aki azt állítja, hogy a magyarok képesek a fővárosukban akármilyen kongresszust is szervezni, hogy ne beszéljenek a „megcsonkított Magyarországról” – az vagy naiv, vagy ravasz. Jusson csak eszünkbe az elmúlt években a Szent Imre tiszteletére rendezett *vallásos* ünneplések sora – ahol a pápai követ szállt szembe a Horthy magyarok revizionistáival.<sup>11</sup>

Tudni kívánja a cikkíró, aki azonban nem nevezi meg magát, az amúgy is cenzúrázott lapban, hogy milyen hozzáállást tanúsítanak a román görögkatolikus püspökök ezzel a magatartással szemben, valamint úgy gondolja, az államnak közbe kellene lépnie, mert semmiképpen nem tolerálható az ilyenfajta viselkedés egyetlen román részéről sem, főleg nem a határon túl. De azt is szükségesnek látja, hogy a sajtó emelje fel szavát, különösen a fővárosban.

A *Vestitorul* a Váradi Egyesült Románok egyházkultúrával foglalkozó, havonta kétszer megjelenő lapjának május elején megjelenő

---

<sup>9</sup> Vö. *Keleti Egyház* 3-4 (1937) 78.

<sup>10</sup> *Keleti Egyház* 5 (1938) 148.

<sup>11</sup> *Renașterea* 19 (1938) 2.

száma ugyancsak főoldalon tárgyalja a kongresszus ügyét, bemutatva azt először általánosságban, részletesen felsorolva az eddigi helyszíneket. Végül pedig a Budapesten megrendezendő esemény fontosságát hangsúlyozza, ami minden kereszténynek szól, faji és nyelvi megkülönböztetést mellőzve. Az akkori „400 millió katolikus válaszában kell lennie a hitelenség és elvetemültség ellen”.<sup>12</sup> Majd utolsó mondatában felemeli szavát amellett, hogy az Európát fenyegető bolsevizmus, ateizmus és újpogányság elleni fellépés tanújának kell lennie ennek a kongresszusnak, ami lángra lobbantja a hit fáklyáját minden megtört szívű lélekben. Ezen túlmenően megismétli és évekre felosztva említi a kongresszusok helyszíneit.<sup>13</sup>

A *Dumenica* május 29-i számának utolsó előtti oldala a Budapesten tartandó 34. Eucharisztikus Kongresszusra való tekintettel sorolja fel a kongresszusok eddigi helyszíneit,<sup>14</sup> és semmi mást.

Mindezek alapján láthatjuk, milyen fontos volt ez a kongresszus az erdélyiek szempontjából. A lelki megújuláson túl nemcsak a magyarországi, de a világ valamennyi katolikusával egységben lenni élménye egyfajta szabadság érzetét keltette, fellélegzést az otthoni, kialakult áldatlan állapotból.

## 6. Erdélyi tapasztalat

A *Cuvântul Adevărului* „A Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus után” címmel címdoldalon számol be a történetekről,<sup>15</sup> és jelzi, milyen nagy célkitűzés született a Budapesten tapasztalt események kapcsán a romániai görögkatolikusok részéről. Példaértékűnek mutatja be, amit minél hamarabb meg kell valósítani otthon is, sőt még lehetséges helyszíneket is felsorol egy esetleges országos eucharisztikus kongresszus szervezése kapcsán. „Meg kell szerveznünk a mi kongresszusainkat”<sup>16</sup> – írja *Pop Ágoston* bazilita szerzetes a cikkében, programhoz igazított irányelveket is felsorolva.

De nem mindenhol aratott ilyen sikert. Románia görögkatolikus vezetősége nem tekintett vissza ilyen barátsággal az eucharisztikus vi-

---

<sup>12</sup> *Vestitorul* 9-10 (1938) 98. – Magyarországi 300 millió katolikusról tesz említést. Vö. *Keleti Egyház* 2-3 (1938) 75.

<sup>13</sup> *Op. ult. cit.*, 103.

<sup>14</sup> *Dumenica* 22 (1938) 5.

<sup>15</sup> *Cuvântul Adevărului* 8-9 (1938) 307-310.; *Keleti Egyház* 7-8 (1938) 212.

<sup>16</sup> *Cuvântul Adevărului* 8-9 (1938) 309.

lágkongresszusra, és nem elsősorban az ortodox államvallás miatt. A román külügyminisztériumhoz nem egy panasz érkezett, miszerint a világméretű eseményen irredecent jelszavakat hangoztattak, és olyan képeslapokat is osztogattak, amelyek a történelmi Magyarországot ábrázolták.

Bárdossy megemlíti, hogy a kongresszus rendezősége szerfelett előzékeny volt a román résztvevőkkel, azonban a románokról ez nem mondható el. A Kánya Kálmánhoz befutott következő jelentésből kiderül, hogy a román határőrök Lökösházán különös arcátlansággal viseltettek a hazatérő erdélyi magyar zarándokok iránt.<sup>17</sup>

### **7. Brînzeu Miklós szerepe**

A jó magyar kapcsolatokkal rendelkező, több magyar tudományos folyóiratnak is társszerzője, aki doktori diplomáját is Budapesten szerezte,<sup>18</sup> igen jól beszélt magyarul. Már korábban aggodalmát fejezte ki, hogy senki sincs, aki a román görögkatolikusokkal zarándokolna a budapesti kongresszusra. Emlékirataiban leírja, hogy a lugosi *Európa* című lapban felhívást tett közzé ezzel kapcsolatban, de senki sem reagált rá. Utólag a budapesti központi hivatal kérte az érseket, hogy bízsa rá ezt az ügyet.<sup>19</sup> Jellemző a püspökök érdektelensége, csak amiatt, mert Magyarország szervezi. Bátorodik az *Unirea Poporului*-ban megjelentetni egy cikket, rámutatva, hogy minden eddigi budapesti nemzetközi kongresszuson voltak román résztvevők. Másrészt az ortodoxok sem vonakodnak és húzódkodnak, amikor a szerbekről, lengyelekről, bolgárokról van szó.<sup>20</sup>

Április 22-én pénteken (a románoknál nagypéntek) még Olaszországban tartózkodik, a húsvétot Rómában tölti. Felkeresi a keleti kongregációt, ahol csak egy helyettessel tud találkozni, mivel mindenki, beleértve a bíborost is, Budapesten van. De így is megjegyzi neki, hogy csak a román görögkatolikus püspökök nem mennek a budapesti kongresszusra, és Rómában sincs erős jelenlétük. A püspökök vagy nem

---

<sup>17</sup> Vö. JENŐFFY, ZS., *Eugenio Pacelli bíboros pápai legációja a budapesti Eucharisztikus világkongresszuson*, Budapest 2011. – Elhangzott 2011. május 7-én, a XII. Eötvös Konferencián.

<sup>18</sup> Vö. *Keleti Egyház* 3-4 (1937) 78.

<sup>19</sup> BRÎNZEU, N., *Jurnalul unui preot bătrân*, Timișoara 2011, 298.

<sup>20</sup> *Op. ult. cit.*, 299.

mennek, vagy csak rövid ideig tartózkodnak ott, nincs emberük, aki a felsőbb körökkel tartaná a kapcsolatot, ahogy ezt a magyarok teszik. Naplójában megjegyzi, hogy az *Unirea* című folyóiratban szándékszik ezekről írni, és meg is fogja tenni.<sup>21</sup> Május 5-én már otthon van, és megfogalmazza az eucharisztikus kongresszusi beszédét, amit majd a keleti szekció ülésén olvas fel. 18-án megjelennek a római helyzettel kapcsolatos jegyzetei az *Unirea*-ban. 23-án elég nehezen sikerül jegyet váltania Budapestre, de mindent elkövet, hogy az egyháza becsületét megmentse.

Nagyon jó benyomással érkezik vissza Budapestről. Örömének ad hangot, hogy *Tóth Tihamérral* együtt lehetett egy szekcióban, találkozott volt spirituálisával, és több, a teológián megismert tanárával. *Szántay-Szémán Istvánnal* való hosszas beszélgetése igen meghatotta. *Vladimir Ghikát* úgy említi, mint aki csak azon a gyűlésen vett részt, amin ő szólalt fel.<sup>22</sup> Románul elmondott beszédét a nemzeti viseletben megjelenő románok nagy üdvírgása fogadta. A beszédet a *Cultura Creștină* teljes terjedelmében közölte,<sup>23</sup> a *Keleti Egyház* folyóirat viszont franciául és magyarul jelentette meg.<sup>24</sup>

A románok késve érkeztek, hisz részvételük „egész az utolsó napig kétséges volt. (Nem rajtuk, hanem sajátos román területi viszonyaikon múlt)”.<sup>25</sup> Május 27-én pénteken délelőtt a Szent István-bazilikában megtartott reprezentatív görög misén<sup>26</sup> a főpapok és prelátusok számára fenntartott helyen megjelent a már abban az időben világviszonylatban is ismert, nagynevű egyházi vezető, *Vladimir Ghika* herceg is.<sup>27</sup>

Brînzeu írása megjegyzi, hogy egy ünnepélyes román liturgia is lehetett volna, ha énekkarral érkeznek a résztvevők,<sup>28</sup> de csak a szombati ószláv misével egyidejűleg, a kijelölt templomban volt lehetőség külön misére.<sup>29</sup> Mindez annak volt a következménye, hogy az otthon maradtak nyers ellenességet és mondvacsinált politikai szentimentalizmust tanúsí-

---

<sup>21</sup> *Op. ult. cit.*, 305.

<sup>22</sup> *Op. ult. cit.*, 306.

<sup>23</sup> *Cultura Creștină* 6-7 (1938) 439-442.

<sup>24</sup> *Keleti Egyház* 6 (1938) 172-176.; Lásd még GERGELY, J., *Eucharisztikus Világkongresszus Budapesten 1938*, Budapest 1988, 133.

<sup>25</sup> *Keleti Egyház* 6 (1938) 157.

<sup>26</sup> *A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Emlékkönyve*, Budapest 1938, 158-160.; *Keleti Egyház* 6 (1938) 158.

<sup>27</sup> *Keleti Egyház* 6 (1938) 159.

<sup>28</sup> „A XXXIV. Eucharisztikus Kongresszus”, in *Unirea* 23 (1938) 3-4.

<sup>29</sup> *Keleti Egyház* 6 (1938) 161.

tottak, s ezt rosszallóan summázza, és indokolatlan vádaskodásnak titulálta még ő is.

Felejtethetlen pillanatokként említi még a 150000 (és ezt betűvel is kiírja) fiú és leány gyermek áldozását, valamint a dunai szentségimádást. Az általános tudósítás mellett fájó tényeket is említ: a Román Egyesül Egyház nem vett részt hivatalosan a Kongresszuson, bár a Kelet igazhitű egyházainak megtisztelő hely jutott.

Az a tény, hogy még a katolikus vezetés is bántóan összekeveri a katolicizmust a sovinizmussal, revizionistaként, megakadályozta hierarchiánk méltó tisztelgését, hogy némi kívánnivalót maga után. Így kell felfogni a mi hiányzásunkat erről a kongresszusról. Azok a románok, akik mégis jelen lehettek, mint egyszerű résztvevők és nézők tették. Budapesten nem tehették ezt másképp. És ezt nem a mi hibánkból tették. A mi nézőpontunkból tekintve, egy kivételnek tekintjük a többi kongresszushoz képest, és reméljük, a következőn megbékélt lélekkel vehetünk mi is részt.<sup>30</sup>

## 8. Befejezés

„Kelet és Nyugat határmezsgyéjén jelentkező speciális lehetőségét éppen mi hangsúlyozzuk legelsőbbben”<sup>31</sup> – olvassuk a *Keleti Egyház* célkitűzését. Ehhez járuljon a pápai legátus fent említett kijelentése, s nyugodtan szégyenkezhetnek azok, akik ilyen lehetőséget öntelt büszkeségből kihagytak, amikor ki kellett volna állni és meg kellett volna vallani az Eucharisziában gyökerező egységes hitet. Az amúgy is latinizálással bélyegzett romániai görögkatolikusok helyzete így nem csak tovább romlott. Kevésbé közeledett Kelet és Nyugat, viszont óriási lépésre adott alkalmat a kongresszus, mind az ortodox egyház felé, mind pedig a nyugati központ irányában. De sajnos sokan nem vették elég komolyan a kellő időben megfogalmazott felhívást.

---

<sup>30</sup> *Cultura Creștină* 5 (1938) 321-322.

<sup>31</sup> *Keleti Egyház* 10-11 (1937) 288.



SOLTÉSZ JÁNOS

## ÖSSZEFOGLALÁS ÉS ZÁRSZÓ

Visszatekintve szimpozionunk elhangzott előadásaira, megállapíthatjuk, hogy méltóképp állít emléket a Magyarországon megtartott 34. Eucharisztikus Világkongresszusnak, melyet Budapesten rendeztek 75 évvel ezelőtt, 1938. május 25. és 28. között.

A „Megnyitó”-ban *Ivancsó István* tanár úr – a rendezvény szervezője – a megjelentek köszöntése után méltatta a világkongresszus eseményét, mely nemcsak országunkat, nemcsak a Kárpát-medence országait, hanem az egész katolikus világot megmozgatta, s ilyen értelemben egyedülálló lett hazánk történelmében. A közjogi méltóságok és a politikusok mellett az egyháziak részéről 11 bíboros, 37 érsek és 190 püspök vett rajta részt, s ezek a számok is már önmagukért beszélnek. Külön öröm, hogy eseményeiben a görögkatolikus egyház jelentős szerepet kapott, s ehhez méltóan, hívei nagy számban vettek részt a mintegy 500 ezer résztvevő között. A rítuskülönbségek tehát nem jelentettek válaszfalakat, csak a rendezőknek nyújtottak szervezési feladatokat. A Szent István-bazilikában végzett ünnepi görögkatolikus Szent Liturgiát a keresztények újraegyesüléséért és az ökumené megvalósulásáért ajánlották fel. Az előadó már itt a bevezetőben felsorolta a főbb, a görögkatolikusokat érintő rendezvényeket. A korabeli eseményt és annak lelki tartalmát nagyon hathatósan érzékeltette egy résztvevő visszaemlékezése, aki maga is megdöbbsent a Hősök terén végzett liturgia férfiakra is mélyen ható erején, az Oltáriszentséget körülvevő emelkedett tiszteleten, a fiatalok és az idősek áhítatán, melyek alapján nem csodálkoztunk záró mondatán: „Magyarországon akkor csodálatos lélekjárás volt!”

Az első előadást *Véghseő Tamás* rektor, egyháztörténész tartotta, aki a magyar görögkatolikusok részvétele mögötti hátteret rajzolta meg neves személyiségeken keresztül, egészen újszerű meglátásokkal. Kozma János atyát idézte, aki reményét fejezte ki: „Remélhetőleg az ortodoxok is csatlakoznak lélekben a kongresszushoz”. Szántay-Szémán István örömdetesnek találta, hogy Nyugat és Kelet határán, és újra Európában van a kongresszus, és épp Szent István elhunytának 900. évfordulóján. Láttá benne annak lehetőségét is, hogy a görögkatolikusok újra

előtérbe kerülhetnek a katolicizmuson belül. Jogos volt ez a várakozás, hisz egyházunk több szempontból is nehéz helyzetben volt akkor, a következő okok miatt: Trianon után növekedett az elszigeteltség, a társadalmi súly esett, a régi, rítusbeli különbségek felerősödtek (a szórványban sokan átmentek a latin rítusba), a papnevelő intézet alapítása elmaradt, Miklósy püspök Horthyt nem tudta elfogadni, Papp Antallal sem volt felhőtlen kapcsolata – mindketten idősek voltak már. Miklósy halála után olyan utódra volt szükség, aki a görögkatolikus egyház szomorú helyzetén változtatni tud. Szántay-Szémán István, bár alkalmasnak tartották, nős volta miatt nem lehetett püspök. A világkongresszus enyhítette a görögkatolikusok fájdalmát, a keleti albizottság Krajnyák Gábor vezetésével ebben fontos szerepet játszott. Dudás Miklós OSBM személyében aztán energikus, fiatal személy került egyházunk élére, viszont sajnálatos tény, hogy hamarosan kitört a második világháború, s utána is nehéz évek sora következett.

A szimpozion második előadásának szerzője *Ivancsó Bazil* dámóci paróchus volt, aki a világkongresszus görögkatolikus liturgiájáról beszélt. Nizza érseke, aki a következő kongresszus várományosa volt, azt nyilatkozta, hogy „Budapest után nehéz lesz valami újat és jobbat felmutatni”. Ennek az is oka volt, hogy az igen jó szervezés mellett a keleti rítusokat bevonták a kongresszusba. Keleti rítusú keresztények ilyen nagy számban korábban még sohasem voltak eucharisztikus kongresszuson, melynek következtében az egész keresztény világ teljesebb képet kapott róluk. Eugenio Pacelli bíboros – a későbbi XII. Pius pápa – részvételével zajlott az egész eseménysorozat, akinek célja volt az egész keresztény világ újraegyesítése, s aki ennek hangot is adott. Ő vezette a Szent István-bazilikában az ünnepi Szent Liturgiát; fehér epitracheliont és lila mandíászt viselt a bevonuláskor. Ritka ünnepélyességgel végezték a szertartást: az énekkar görög nyelven tanulta meg az énekeket, papok diakonizáltak, a pesti kispapok asszisztáltak. Pacelli a Filioque nélkül mondta a hitvallást! A rendezvények idején nagy megtérések, életgyónások, életfordulások történtek. Liturgia minden nap volt különféle keleti rítusokban is. Érdekes megjegyezni, hogy több olyan országban is éltek akkor görögkatolikusok, melyekből azóta gyakorlatilag eltűntek, például Litvániában és Bulgáriában.

A harmadik előadást *Marosi István*, a kárpátaljai Nagybégány paróchusa tartotta a határon túlról, aki a világkongresszus és a Munkácsi Egyházmegye kapcsolatát vázolta. Indító gondolatai között megemlítette, hogy a kongresszusnak világpolitikai, nemzetpolitikai és valláspolitikai

kai szempontjai is voltak. A Munkácsi Egyházmegye számára fontos volt a minél szélesebb bekapcsolódás az eseménybe, s ez nem volt egyszerű, mert az egyházmegye eléggé szétszórt volt, sok rendezetlenséggel, s az utazás igen bonyolulttá és körülményessé vált. Munkács ekkor a Cseh Püspöki Konferenciához tartozott, nem találta a helyét, ugyanakkor egyházi szempontból jelentősnek számított. A magyar érzelmeket sajnos igyekeztek háttérbe szorítani. A Cseh Püspöki Kar akarta a kongresszuson való részvételt, de a helyi szervek ezt mindenben igyekeztek akadályozni. (A háttérben okként a pánszlávizmus eszméjét lehetett érzékelni.) Azt mindenki tudta, hogy a bolsevizmus ellen a lelki élmények, a szociális szempontokra való odafigyelés és az összefogás ad erőt, melyek következtében viszont a pravoszlávizmus elleni fellépés is erősödik. Fontos mozzanat volt nemzeti szempontból, hogy Serédi Jusztinián bíboros megköszönte Sztojka Sándor püspök jelenlétét, szerepét. Érvényesült tehát a „magyar” gondolat, ugyanakkor túlzott nemzetieskedés nélkül! Kárpátaljáról sokan családlátogatással kötötték össze a kongresszusi részvételt, ami nagyon szerencsés és megvalósítható terv volt. Az előadó felhívta még a figyelmet arra, hogy érdemes a korabeli sajtót külön is megvizsgálni, hisz mind Kárpátalján, mind Csehszországban írtak az eseményekről. Volt hetilap, mely minden héten beszámolt a fejleményekről. A csehek külön magyar szervezőbizottságot hoztak létre Pfeifer Miklós kassai kanonok vezetésével. A Felvidéken az Actio Catholica szervezte a híveket, Kárpátalját Ortutay Jenő képviselte a bizottságban, s összesen mintegy 900 hívó vett részt a kongresszuson. Élnek még tanúk, akik számára igen nagy élmény volt a kongresszus, mely az Eucharisztiaiba vetett hitet, s általában a katolikus hitet megerősítette, s az esemény emlékeként a szláv területeken a Krisztus Király ünnepe tovább él.

A következő határon túli előadás *Bohács Béla* eperjesi liturgikus tanszékvezető tanár nevéhez fűződik, aki személyesen nem tudott a szimpozionon részt venni, de elküldte előadását, s így gazdagította a hallgatóságot gondolataival. Ő a kongresszushoz kapcsolódó csehszlovák vonatkozásokat foglalta össze. Ezeken az összejöveleteken az Eucharisztia ünneplése kiemelt jelentőségű. Felvidéken a magyar lakosságot igyekeztek mindenről tájékoztatni. Kiemelték, hogy a rendezvény politikamentes, és senki ellen nem irányul. Az ifjúsági egyesület díszgyűlést tartott, készültek a budapesti eseményre, imádkoztak sikeréért. Kedvezményes utazást hirdettek meg a résztvevőknek (jegy, ötnapi szállás és teljes ellátás biztosítása Pesten), hisz az esemény a katolicizmus javát szolgálja. Érdemes itt is a korabeli iratokban, sajtóban vizsgálni. Emlí-

tésre méltó a Kongresszus kötetben című gyűjtemény, melyben sok adalék található, illetve hasznos az Eperjesi Levéltár anyagait átvizsgálni az események szempontjából. Igen sokat mondanak Gojdics Pál püspök rendelkezései a kongresszussal kapcsolatban. Ajánlotta, hogy aki nem tud menni, az lelkileg otthon kapcsolódjon be az eseményekbe: engesztelő szentségimádásra buzdított, kérte a papokat, hogy az Eucharisziáról mint a szeretet szentségéről prédikáljanak, imádkozzanak az esemény sikeréért (3 Miatyánk és Üdvözlégy, 1 Hiszekegy), vegyenek részt egy nap Szent Liturgián a kongresszus alatt, záráskor járuljanak szentáldozáshoz, valamint legyen a templomokban félórás harangozás Krisztus Király győzelméért a világon. A püspök aztán maga is jelen volt az eseményeken. Nem lehet tudni, hogy pontosan hányan vettek részt Csehszlovákiából, de Gojdics püspök felkészítette híveit, majd az 1943-as évet az Eucharisztia évének rendelte el, az 1944. év Mária-év lett, s ezzel tovább erősítette egyházmegyéjét a kongresszus utáni években.

A befejező előadást *Pallai Béla* nagypesei paróchus tartotta, Erdély és a világkongresszus címmel. „Nagyot alkotott akkor a magyar nemzet” – mondta, és szükség is volt erre a tanúságtételre. Határon túli román felszólalók is voltak az előadók között. Az 1923-as alkotmány a görögkatolikusokat kiemelte, a római katolikusokat háttérbe szorította. Bukarest szerepét megnövelték a 4 egyházmegyével szemben. A világkongresszusra való készülétnél a külföldiek fontos szerepet játszottak. Nagyszámú különvonat indítása is tervbe volt véve, Brassó és Csíkszereda térségéből 7 ezer embert vártak, de mivel nem szervezték meg jól, végül csak néhány vonat érkezett. Más információkkal ellentétben számos újság tudósított az eseményről. A parókiákra a részletes tájékoztatás eljutott. Viszont az igaz, hogy erre a budapesti eseményre a legnehezebb időkben került sor. A budapesti nagykövetségen külön fogadást tartottak a püspökök részére. Csiszár, román bukaresti püspök felszólalt románul, és meghatározott időben magyarul is beszélhettek. Az ortodox lapok elleneztek, hogy több ezer román Budapestre menjen, mert ott – szerintük – revizionista propagandát folytatnak. A sajtó emelje fel szavát, figyeljék a görögkatolikus püspökök hozzáállását – írták. Voltak azonban más hangok is, melyek szerint a katolikusoknak a hitetlenség, az elvetemültség és a bolsevizmus ellen fel kell emelniük hangjukat. Voltak, akik példaértékűnek nevezték a budapesti rendezvényt, melyet ott-hon is meg kellene valósítani. A szimpozion minden előadó – de különösen a környező országokból jövők sajátos – meglátásai, gondolatai révén méltó, és történelmileg különösen fontos és egyedi értékelését nyújtotta

az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszusnak, melynek jelentőségét a közvetlen környezetében és a későbbi időben hozzá kapcsolódó történetek igazolják.

A hallgatóság nevében köszönet mindezért a szervezőknek és az előadóknak. A szimpozion végül az akkor született himnusz, a „Győzelemről énekeljen” kezdetű ének eléneklésével zárult.



# XII. (Nemzetközi) Liturgikus Szimpozion

Az 1938. évben Budapesten megtartott XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus görög szertartása miséje.

**E. Logothetis-Ducoudray:**

**BIZÁNCI MISE.**

Vegyeskar.

Amen. | 12. Uram ingalmazz. | Néked Uram. | Amen. | Antifona. |

**1. Dicsőség.**

Recitativo

*pp*  
Dicsőség az Atyának és Fiának és Szentléleknek [most és mindentör és örökkön] A-mén. A-mén.  
Dicsőség az Atyának és Fiának és Szentléleknek [most és mindentör és örökkön] A-mén. A-mén.

*pp*  
Dicsőség az Atyának és Fiának és Szentléleknek [most és mindentör és örökkön] A-mén. A-mén.

Moderato mosso

*pp*  
Ja - ken-nek egy-szül-let Fi - a és S - zül - te - je, ki hal - tat - tal  
Ja - ken-nek egy-szül-let Fi - a és S - zül - te - je, ki hal - tat - tal  
Ja - ken-nek egy-szül-let Fi - a és S - zül - te - je, ki hal - tat - tal

*mf*  
hon-vagy és a mi Jai-vá-sá-gi-ért a szent Ja - ten  
hon-vagy és a mi Jai-vá-sá-gi-ért a szent Ja - ten  
hon-vagy és a mi Jai-vá-sá-gi-ért a szent Ja - ten

az 1938-as Budapesti Nemzetközi  
***Eucharisztikus Kongresszus***  
75. évfordulója alkalmából  
2013. november 28-án  
a Hittudományi Főiskola dísztermében.

A 34. Eucharisztikus Világkongresszust Budapesten, 1938. május 25. és 29. között tartották. Nem csak egyházi, hanem rendkívül nagy politikai és társadalmi jelentősége is volt ennek. Az eucharisztikus jelenlétbe vetett hit igazolásán túl azt is meg akarta mutatni hazánk, hogy a háborús fenyegetettségek között még a „béke szigete”.

A jó vatikáni kapcsolatokkal rendelkező Serédi Jusz-tinián bíboros hercegprímás tízéves szervezői munkája alapján nyertük el a Világkongresszus rendezési jogát. Körlevelében így fordult az egész nemzet felé: „Szere-tettel kérem azért mind a katolikus hívek, az egész társadalom és valamennyi magyar tényező egyöntetű támogatását, hogy ebben az Isten ellen pártot ütő korban mi mutassuk meg minél méltóbban Európa hódolatát a köztünk valósággal jelen lévő Krisztus iránt, aki az Út, az Igazság és az Élet”.

Az eseményen Eugenio Pacelli (a későbbi XII. Piusz pápa) volt a pápai követ. Több mint félmillió hívő vett részt rajta nem csak Magyarországról, hanem a világ minden tájáról. A főpapok, papok, szerzetesek mellett jelen volt 14 bíboros, 48 külföldi érsek, 97 püspök is.

Az ünnepség kapcsolódott az első királyunk halálának 900. évfordulójára hirdetett 1938-as Szent István Év-hez: annak legkiemelkedőbb katolikus rendezvénye lett.

Az Eucharisztikus Világkongresszusnak görög katolikus vonatkozása is volt: a második napon, 1938. május 27-én délelőtt a Szent István bazilikában görög katolikus ünnepi Szent Liturgiát végeztek.

A szimpoziumot a Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszéke rendezi az 1938-as Budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus 75. évfordulója alkalmából 2013. november 28-án.

# Program

**Mennyei király - Közös ének**

14.00 - **Megnyitó** - Dr. Ivancsó István liturgikus tanszékvezető tanár

14.10 - ***Az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszus és a magyar görögkatolikusok*** - Dr. Véghseő Tamás rektor, történelem tanár

14.30 - ***Az 1938-as budapesti Eucharisztikus Világkongresszus görög katolikus liturgiája*** - Lic. Ivancsó Bazil dámóci paróchus, doktorandusz

14.50 - ***Az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszus és a Munkácsi Egyházmegye*** - Lic. Marosi István, nagybégányi paróchus

15.10 - ***Az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszus és a Felvidék*** - Dr. Bohács Béla, eperjesi liturgikus tanszékvezető tanár

15.30 - ***Az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszus és Erdély*** - Lic. Pallai Béla nagypeleskei paróchus, doktorandusz

15.50 - **Diszkusszió**

16.00 - **Összefoglalás és zárszó** - Dr. Janka György történelem tanszékvezető tanár

**Győzelemről énekeljen...** - Közös ének

**A 2013. november 28-án, a Hittudományi Főiskola dísztermében (Nyíregyháza, Bethlen G. u. 13-19.) rendezett szimpozionra tisztelettel meghívjuk és várjuk.**

Liturgikus Tanszék

**Cím:** 4401 Nyíregyháza, Pf. 303. – **E-mail:** ivancsoi@atanaz.hu

**A szimpozionhoz kiállítás  
csatlakozik, mely a földszin-  
ten megtekinthető.**

**A SZIMPOZIONON RÉSZTVEVŐK NÉVSORA**  
**(A hallgatóinkon kívül)**

|                     |   |             |
|---------------------|---|-------------|
| Gánicz Endre        | – | Nyíregyháza |
| Inántszy-Pap Ágnes  | – | Nyíregyháza |
| Kondás Sándor       | – | Nyíregyháza |
| Lakatos László      | – | Nyíregyháza |
| Nyirán János        | – | Nyíregyháza |
| Obbágy László dr.   | – | Nyíregyháza |
| Obbágy Miklós       | – | Nyíregyháza |
| Obbágy Veronika dr. | – | Nyíregyháza |
| Oláh Miklós         | – | Budapest    |
| Orosz Árpádné       | – | Nyíregyháza |
| Ruszinkó Szergej    | – | Kárpátalja  |
| Sotész János dr.    | – | Nyíregyháza |
| Szabó Sándor        | – | Oros        |
| Szilágyi Tibor      | – | Nyíregyháza |
| Szücs Ferenc        | – | Kárpátalja  |



## A „LITURGIKUS ÖRÖKSÉGÜNK” SOROZAT FÜZETEI

- I. Ivancsó, I. (szerk.), *Liturgikus örökségünk I. Az első magyar nyomtatott Liturgikon megjelenésének 120. évfordulójára 2002. április 18-án rendezett szimpozion anyaga*, (Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 8.), Nyíregyháza 2002, 57 p. ISSN 1785-2722 ISBN 963 212 806 0
- II. Ivancsó, I. (szerk.), *Liturgikus örökségünk II. A Krucsay-féle liturgiafordítás faksimiléje kiadásának alkalmából 2003. október 30-án rendezett szimpozion anyaga*, (Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 10.), Nyíregyháza 2003, 67 p. ISSN 1785-2722 ISBN 963 212 812 5
- III. Ivancsó, I. (szerk.), *A 125 éve alakult hajdúdorogi liturgikus fordító bizottság utolsó műve, a Danilovics-énekkönyv megjelenésére 2004. április 29-én rendezett szimpozion anyaga*, (Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 11.), Nyíregyháza 2004, 92 p. ISSN 1786-2639 ISSN 1785-2722 ISBN 963 8665 033
- IV. Ivancsó, I. (szerk.), *A Paraklisz önálló megjelentetésének centenáriumára 2005. április 29-én rendezett szimpozion anyaga*, (Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 12.), Nyíregyháza 2005, 92 p. ISSN 1786-2639 ISSN 1785-2722 ISBN 963 86650 4 1
- V. Ivancsó, I. (szerk.), *A vatikáni magyar nyelvű Szent Liturgia 40. évfordulója alkalmából 2005. november 17-én rendezett szimpozion anyaga*, (Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 13.), Nyíregyháza 2005, 60 p. ISSN 1786-2639 ISSN 1785-2722 ISBN 963

- VI. Ivancsó, I. (szerk.), *Liturgikus örökségünk VI. A Boksay-Malinics Irmológion megjelenésének 100. évfordulója alkalmából 2006. november 16-án rendezett szimpozion anyaga*, (Liturgikus Tanszék 16.), Nyíregyháza 2006, 68 p. ISSN 1786-2639 ISSN 1785-2722 ISBN-10: 963-87101-6-0 ISBN-13: 978-963-87101-6-1
- VII. Ivancsó, I. (szerk.), *Liturgikus örökségünk VII. Az első nyomtatott Apostolos könyvünk kiadásának 125. évfordulója alkalmából 2007. május 3-án rendezett nemzetközi szimpozion anyaga*, (Liturgikus Tanszék 17.), Nyíregyháza 2007, 88 p. ISSN 1786-2639 ISSN 1785-2722 ISBN 978-963-87101-7-8
- VIII. *Liturgikus örökségünk VIII. A Biblia Évében a Szentírásnak görög katolikus egyházunkban való használatáról 2008. november 13-án rendezett szimpozion anyaga*, (Liturgikus Tanszék 20.), Nyíregyháza 2008, 74 p. ISSN 1786-2639 ISSN 1785-2722 ISBN 978-963-87809-7-3
- IX. *Liturgikus örökségünk IX. A Szent Pál évben a Nemzetek Apostolának görög katolikus egyházunkban való tiszteletéről 2009. május 7-én rendezett szimpozion anyaga*, (Liturgikus Tanszék 21.), Nyíregyháza 2009, 55 p. ISSN 1786-2639 ISSN 1785-2722 ISBN 978-963-87809-8-0
- X. Ivancsó, I. (szerk.), *Liturgikus örökségünk X. A papságról a papság évében 2009. november 26-án rendezett szimpozion anyaga*, (Liturgikus Tanszék 22.), Nyíregyháza 2009, 100 p. ISSN 1786-2639 ISSN 1785-2722 ISBN 978-963-87809-4-2
- XI. Ivancsó, I. (szerk.), *Liturgikus örökségünk X. A Bazil-liturgia és egyéb szertartások Liturgikonja kiadásának 120. évfordulója alkalmából 2010. november 18-án rendezett szimpozion anyaga*, (Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 22.), Nyíregyháza 2009, 84 p. ISSN 1786-2639 ISSN 1785-2722 ISBN 978-615-5073-01-4

## TARTALOM

|                                                                                                          |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Ivancsó István: Megnyitó .....                                                                           | 5  |
| Végheő Tamás: Az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszus és<br>a magyar görögkatolikusok .....           | 9  |
| Ivancsó Bazil: Az 1938-as budapesti Eucharisztikus Világkong-<br>resszus görögkatolikus liturgiája ..... | 17 |
| Marosi István: Az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszus és a<br>Munkácsi Egyházmegye .....             | 25 |
| Bohács Béla: Az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszus és a<br>Felvidék .....                           | 41 |
| Pallai Béla: Az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszus és<br>Erdély .....                               | 59 |
| Soltész János: Összefoglalás és zárszó .....                                                             | 69 |
| A szimpozionon részt vevők névsora .....                                                                 | 79 |
| A „Liturgikus Örökségünk” sorozat füzetei .....                                                          | 81 |
| Tartalom .....                                                                                           | 83 |